

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Lovisa Elardt

Internationaliseringen av
svenska kommersiella avtal
– särskilt om betydelsen av boilerplate-klausuler i
svensk rätt

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare: Ola Svensson

Avtalsrätt

Vårterminen 2009

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Metod och material	6
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Disposition	8
2 ALLMÄNT OM AVTAL OCH TOLKNING I SVENSK RÄTT	9
2.1 Svenska bevisregler	9
2.2 Svenska tolkningsregler	10
2.2.1 Språkinriktad tolkning	11
2.2.2 Systeminriktad tolkning	11
2.2.3 Ändamålsinriktad tolkning	11
2.2.4 Skälighetsinriktad tolkning	12
2.2.5 Norminriktad tolkning	12
2.3 Svensk avtalsskrivningstradition	12
3 ALLMÄNT OM AVTAL OCH TOLKNING I ANGLOAMERIKANSK RÄTT	14
3.1 Angloamerikanska bevisregler	14
3.2 Angloamerikanska tolkningsregler	15
3.3 Angloamerikansk avtalsskrivningstradition	16
4 BOILERPLATE-KLAUSULER	17

4.1	Fullständig reglering (Entire agreement)	18
4.1.1	UNIDROIT Principles och PECL	19
4.1.2	Betydelsen av integrationsklausuler i förhållande till avtalspreliminärer	20
4.1.2.1	Uppfattningar i doktrin	21
4.1.2.2	Arbetsdomstolens dom, AD 2007 nr 86	25
4.1.3	Betydelsen av integrationsklausuler i förhållande till dispositiv rätt	28
4.1.3.1	Uppfattningar i doktrin	28
4.1.3.2	Särskilt om förhållandet till 18 § köplagen	31
4.2	Ändringar av avtalet (Amendments)	33
4.2.1	UNIDROIT Principles, PECL och CISG	34
4.2.2	Förekomst och utformning i svenska avtal	35
4.2.3	Betydelsen av ändringsklausuler i svenska kommersiella avtal	36
4.3	Partiell ogiltighet (Partial invalidity)	38
4.4	Rubriker (Headings)	40
4.5	Icke-avstående (Non-waiver)	40
4.6	Meddelande (Notices)	42
5	PRAKTIKERNAS PERSPEKTIV	44
5.1	Publicerade uppfattningar	44
5.2	Uppfattningar som framkommit genom enkätundersökning	45
5.2.1	Boilerplate-klausulernas förekomst	45
5.2.2	Skälen till användning av boilerplate-klausuler	46
5.2.3	Boilerplate-klausulernas rättsverkan	47
5.2.4	Reflektion över förekomst och lämplighet	49
6	SAMMANFATTNING OCH ANALYS	50
6.1	Skäl till ökad användning av boilerplate-klausuler i svenska avtal	50
6.2	Skillnader mellan angloamerikansk respektive svensk avtalsrätt och avtalsskrivning	51
6.3	Boilerplate-klausulers rättsverkan och funktion i svensk rätt	51
6.4	Särskilt om integrationsklausulers betydelse i svensk rätt	54
6.4.1	Betydelse i förhållande till avtalspreliminärer	54
6.4.2	Betydelse i förhållande till dispositiv rätt	57
6.5	Är det lämpligt att använda boilerplate-klausuler och angloamerikansk avtalsmodell i svenska kommersiella avtal?	58
BILAGA A		61

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	68
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	72

Summary

Through the noticeable internationalization of Swedish business, we have in recent years gotten in contact with a new tradition of contracting and contract clauses. With the Anglo-American agreement as model, Swedish commercial contracts have become longer and the existence of so-called boilerplate clauses has increased markedly.

Boilerplate clauses are standardized and general provisions, usually used in Anglo-American agreements. The use of boilerplate clauses in Anglo-American agreements can be explained by the Anglo-American legal system's focus on textual interpretation. A further explanation of the use of boilerplate clauses is the fact that interpretation and contractual matters, in Anglo-American law, rarely can be resolved with the help of general interpretation principles, optional rules of law or general legal principles. Anglo-American agreements are, therefore, usually long and detailed.

Swedish contracts have traditionally relatively shortly regulated the essential issues of the contractual relationship. Anything not explicitly covered in the written agreement, has been solved by optional law or general principles of law. Today however, we can see a more apparent tendency to write Swedish commercial agreements after the Anglo-American model. Thus, boilerplate clauses have become increasingly common in Swedish agreements. Boilerplate clauses often, but not always, fill a real function in contracts, for which American or English law is applicable. The question addressed in this thesis, however, is which effect such clauses have when used in contracts that are governed by the Swedish legal system of rules and traditional principles. Further it is discussed whether it is appropriate to apply the Anglo-American tradition of contracting in agreements between Swedish commercial contractors.

The fact that Swedish business law can be developed through impressions from the international arena is, in my opinion, to be regarded as something positive. However, an uncritical embrace of new contract procedures and new contract clauses seems inappropriate. I believe that the boilerplate clauses should be used carefully and wise, as such clauses are suited to Anglo-American conditions. Boilerplate clauses sometimes fill a function in Swedish law and can, for example, strengthen a party's burden of proof. An uncritical use of boilerplate clauses can however lead to undesirable consequences and results for the parties. Even if the clauses in question do not cause any real problems - or even have any real function - needless boilerplate clauses will make the contract unnecessarily long and difficult to read. In my opinion it should always be considered, given the circumstances of the particular contractual relationship, whether it is appropriate to use boilerplate clauses in Swedish agreements.

Sammanfattning

Genom den märkbara internationaliseringen av svenskt näringsliv har vi under senare år kommit i kontakt med en, för svenskt vidkommande, ny tradition i fråga om avtalsskrivning och avtalsklausuler. Med angloamerikanska avtal som förebild har svenska kommersiella avtal blivit allt längre och förekomsten av så kallade boilerplate-klausuler ökat markant.

Boilerplate-klausuler är standardiserade och generella bestämmelser, vilka regelmässigt återfinns i angloamerikanska avtal. Att klausulerna används i angloamerikanska avtal kan till stor del förklaras av det angloamerikanska rättssystemets inriktning på texttrogen avtalstolkning. En ytterligare förklaring till användningen av boilerplate-klausuler är det faktum att det i angloamerikansk rätt många gånger saknas möjlighet att lösa tolknings- och avtalsfrågor med hjälp av generella tolkningsprinciper, dispositiva rättsregler eller allmänna rättsgrundsatser. Angloamerikanska avtal är, med anledning härav, i regel långa och detaljrika.

Den svenska avtalsskrivningen har av tradition varit inriktad på att relativt kortfattat reglera det för avtalsparterna väsentliga. Sådant som inte uttryckligen reglerats i det skriftliga avtalet har därefter lämnats att lösas enligt dispositiva regler eller allmänna rättsprinciper. Man ser idag dock en allt tydligare tendens att utforma svenska kommersiella avtal efter angloamerikanskt mönster, varmed boilerplate-klausuler har blivit allt vanligare i svenska avtal. Boilerplate-klausuler fyller oftast, om ändock inte alltid, en reell funktion i avtal på vilka amerikansk eller engelsk rätt är tillämplig. Frågan som behandlas i denna uppsats är emellertid vilken rättsverkan sådana klausuler har när de används i avtal som är underkastade den svenska rättsordningens regler och traditionella principer. Vidare diskuteras huruvida det är lämpligt att, i avtal mellan svenska kommersiella parter, tillämpa den angloamerikanska traditionen för avtalsskrivning.

Att man genom intryck från den internationella arenan kan utveckla den svenska affärsjuridiken är, enligt min mening, att betrakta som någonting positivt. Att okritiskt anamma ett nytt avtalsskrivningssätt och nya klausultyper ter sig dock olämpligt. Jag menar att boilerplate-klausuler bör användas med försiktighet och förstånd, då sådana bestämmelser ofta är anpassade till angloamerikanska förhållanden. Boilerplate-klausuler synes stundom kunna fylla en viss funktion i svensk rätt, genom att exempelvis förstärka en parts bevisbörda. En okritisk användning av boilerplate-klausuler förefaller dock kunna leda till för parterna oönskade konsekvenser och resultat. För de fall klausulerna ifråga inte medför några egentliga problem – eller ens fyller någon reell funktion – medför onödiga bestämmelser i vart fall omotiverat långa och svårlästa avtal. Enligt min mening bör man därför, mot bakgrund av förutsättningarna i det enskilda avtalsförhållandet, alltid överväga huruvida det är lämpligt att låta boilerplate-klausuler inflyta i svenska avtal.

Förord

När jag lämnar in den slutliga versionen av detta examensarbete sätter jag inte bara punkt för vad som har varit en många gånger kämpig, men lika ofta spännande, skrivprocess. Jag sätter också punkt för mina juridikstudier och för min tid i Lund. Det sistnämnda görs inte helt utan vemod och känslor av nostalgi. Min tid i Lund har varit omtumlande, spännande, ångestfylld, otäck, lärorik, förvirrande – och absolut underbar. Stort tack till alla fantastiska vänner, såväl gamla som nya, för att ni har gjort mina år i Lund till några av mitt livs bästa.

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Ola Svensson, för god vägledning, givande samtal och mycket värdefulla synpunkter. Ett varmt tack vill jag även ge min goda vän Carolin Roos, som på otaliga sätt har varit till stor hjälp under min uppsatsskrivning. Stort tack också till de affärsjurister som vid besvarandet av mina frågor har delat med sig av sina kunskaper, erfarenheter och åsikter. Jag vill vidare rikta ett varmt tack till alla på Advokatfirman Vinge i Helsingborg, för en spännande och oerhört lärorik praktikperiod. Särskilt tack till Jerker Kjellander, som under min uppsatspraktik har varit en exemplarisk handledare och därigenom bidragit till en för mig värdefull erfarenhet.

Jag vill slutligen tacka min familj, för det okuvliga stöd och de goda råd jag har fått när mina studier och tentor känts särskilt betungande. Ett alldeles särskilt tack vill jag härvid rikta till min älskade mor, som under min utbildning har gett mig perspektiv och alltid trott på min förmåga. Utan din uppmuntran, dina värmande ord och – kanske framförallt – din korrekturläsning, hade jag aldrig varit där jag är idag.

Lund i augusti 2009

Lovisa Elardt

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolen
CISG	Convention on Contracts for the International Sale of Goods
EU	Europeiska Unionen
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
PECL	Principles of European Contract Law
Prop.	Proposition
Rt	Norsk Retstidene
SvJT	Svensk Juristtidning
UNIDROIT Principles	UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts

1 Inledning

Genom medlemskapet i EU, förbättrade kommunikationer och en allt effektivare världshandel har Sverige ryckts med i den tilltagande och påtagliga internationaliseringen.¹ I takt med att svenska företags affärsförbindelser med utlandet ökar i omfattning blir det svenska näringslivet alltmer påverkat av internationella strukturer. Vidare har den svenska utvecklingen påverkats av senare års ökning av utländska investeringar.² Allt fler svenska företag får utländska huvudägare, vilket gör att det nationella inslaget i verksamheten minskar.³

Internationaliseringen av det svenska affärslivet leder till nya tankesätt och handlingsmönster även på det juridiska området och påverkar i särskilt hög grad den kommersiella avtalsrätten.⁴ Svenska avtal och förhandlingar influeras i allt högre grad av internationella – och då i huvudsak angloamerikanska – strukturer.⁵ Ett av flera skäl till det angloamerikanska inflytandet torde vara det faktum att många av världens stora eller någorlunda globalt verksamma advokatbyråer, med inriktning på kommersiell rätt, är baserade i England eller USA.⁶ Vidare påverkas utvecklingen sannolikt av att utländska jurister – då främst engelska och amerikanska advokater – i större utsträckning än tidigare har börjat konsulteras i samband med affärer med svensk anknytning.⁷

Kommersiella avtalsförhandlingar sker idag ofta på engelska och de skriftliga avtalen är allt oftare avfattade på det engelska språket. Även det angloamerikanska sättet att strukturera och skriva kontrakt har vunnit mark, också vid reglering av rent svenska rättsförhållanden, och är numera stilbildande för den svenska kommersiella avtalsskrivningen.⁸ Den angloamerikanska avtalsskrivningstekniken har särskilt gjort sig gällande vid vissa typer av svenska avtal. Exempelvis kan angloamerikanska influenser noteras i avtal om aktieöverlåtelse vid företagsförvärv, liksom i avtal med investmentbanker i samband med marknadsnotering av aktier eller nyemission i bolag.⁹ Även upplånings- och finansieringsavtal har i

---

¹ Christina Hultmark, *Internationaliseringen av svensk avtalsrätt – Unidroit Principles of International Commercial Contracts*, Juridisk Tidsskrift vid Stockholms universitet, 1995/96 [nedan Hultmark i JT], s. 655 och Jan-Mikael Bexhed, *Anglo-amerikansk rättsimperialism och svensk avtalsskrivningstradition – några synpunkter*, Vänbok till Erland Strömbäck, Svenska Försäkringsföreningen, Stockholm, 1996 [nedan Bexhed], s. 43.

² Bexhed, s. 43.

³ Lars Edlund, *Boilerplate på svenska*, Svensk Juristtidning, 2001 [nedan Edlund], s. 172.

⁴ Hultmark i JT, s. 655 f. och Edlund, s. 172.

⁵ Edlund, s. 172 och Stefan Lindskog, *Förhandlingsspelet*, Norstedts Förlag, Göteborg, 1989 [nedan Lindskog], s. 191. Se även Ulf Bernitz, *Standardavtalsrätt*, sjunde upplagan, Norstedts Juridik, Vällingby, 2008 [nedan Bernitz], s. 39.

⁶ Bernitz, s. 39.

⁷ Se Bexhed, s. 44.

⁸ Edlund, s. 172 och Lindskog, s. 191. Se även Bexhed, s. 44.

⁹ Bexhed, s. 51.

ökad utsträckning kommit att påverkas av den angloamerikanska avtalsskrivningstraditionen.¹⁰

Sättet på vilket engelska och amerikanska jurister författat och utformat avtal bygger på en tradition som skiljer sig från den svenska.¹¹ Som en följd av det angloamerikanska inflytandet har de skriftliga avtalen i det svenska affärslivet blivit alltmer omfattande och detaljerade.¹² Även så kallade boilerplate-klausuler, hämtade från angloamerikansk avtalsskrivning, tas i allt högre omfattning in i svenska kommersiella avtal.¹³

1.1 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna uppsats är att försöka klargöra vilken rättslig betydelse boilerplate-klausuler har i svensk rätt, liksom att diskutera det lämpliga i att den angloamerikanska avtalsskrivningstraditionen tillämpas i avtalsförhållanden mellan svenska kommersiella parter. Avsikten är att utifrån svensk rätt behandla några av de avtalsklausuler som, efter angloamerikanskt mönster, har blivit allt mer frekvent förekommande i svenska avtal.¹⁴ Den huvudsakliga frågeställningen är således vilken rättslig betydelse dessa klausuler har i en svensk avtalskontext. Framst är avsikten att behandla så kallade integrationsklausuler, då det framför allt är dessa bestämmelser som har gett upphov till diskussioner i juridisk doktrin.

I jämförande syfte ges inledningsvis en översiktlig redogörelse för avtalsrätten och avtalsskrivningstraditionen i angloamerikansk rätt. Avsikten är att ge en uppfattning om hur avtal utformas och tolkas i det angloamerikanska rättssystemet, för att därigenom kunna påvisa vilka eventuella skillnader som föreligger jämfört med svensk rätt. Det bör emellertid noteras att behandlingen av den angloamerikanska rätten, liksom genomgången av skillnaderna mellan angloamerikansk och svensk avtalsskrivningstradition, på intet sätt gör anspråk på att vara fullständig eller uttömmande. Belysningen ifråga har endast upptagits för att ge läsaren en bakgrund till den fortsatta behandlingen och till den slutliga diskussionen.

1.2 Metod och material

Arbetet med denna uppsats har till övervägande del byggts på en traditionell rättsdogmatisk metod, vilken innebär att förekommande lagar, förarbeten,

---

¹⁰ Bexhed, s. 52.

¹¹ Bexhed, s. 44.

¹² Jan Ramberg och Christina Ramberg, *Allmän avtalsrätt*, sjunde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2007 [nedan Ramberg och Ramberg], s. 26.

¹³ Bernitz, s. 39. Se även Edlund, s. 172 f.

¹⁴ Det kan härvid framhållas att jag med svenska avtal åsyftar sådana avtal som ingås mellan svenska parter och som är underkastade svensk rätt.

praxis, juridisk doktrin och internationella organisationers regelverk studeras för att klargöra rättsläget. Rättspraxis på det för denna uppsats aktuella området är emellertid begränsad, då många kommersiella tvister förlikas eller slits genom skiljeförfarande. Vidare saknas för uppsatsen relevant lagstiftning och förarbeten, varför stor vikt har fästs vid uttalanden i doktrin. Materialet utgörs således främst av juridisk litteratur och juridiska tidskrifter, genom vilka de rådande uppfattningarna på området har kunnat utläsas. De författare som har behandlat den för utredningen relevanta problematiken är huvudsakligen Axel Adlercreutz, Jan och Christina Ramberg, Jan-Mikael Bexhed, Jan Hellner, Lars Edlund och Erik Sjöman.

Som ett komplement till den rättsdogmatiska studien har vidare, i begränsad omfattning, en empirisk undersökningsmetod använts. Intervjufrågor har härvid riktats till advokater och biträdande jurister vid svenska affärsjuridiska advokatbyråer, i syfte att ge en inblick i hur praktiker använder och uppfattar de avtalsklausuler som uppsatsen berör. De personer som har besvarat frågeformuläret upprättar regelbundet kommersiella avtal och har därför en naturlig insyn i såväl förekomsten av sådana klausuler som rådande uppfattning om klausulernas betydelse. Intervjufrågorna har skickats via e-mail, varefter svar har återsänts på samma sätt. Sammanlagt har sju affärsjurister, verksamma vid advokatbyråer av olika storlek och vid kontor belägna i olika stora städer, besvarat frågeformuläret. Samtliga intervjuvar har avidentifierats och sammanställts (se bilaga A), för att sedermera kunna ligga till grund för ett avsnitt om praktikernas perspektiv. Det bör dock understrykas att undersökningen är av mycket begränsad omfattning och därför inte gör anspråk på att vara representativ eller generaliserbar.

1.3 Avgränsningar

De skriftliga avtal som behandlas i denna uppsats är uteslutande sådana som *inte* utgör lagreglerade formalavtal. Framställningen är vidare begränsad till att endast avse kommersiella avtalsförhållanden, varför konsumenträttsliga aspekter som utgångspunkt bortses ifrån. Det bör även noteras att uppsatsen inte berör arbetsrättsliga frågeställningar, samt att processrättsliga aspekter, liksom frågor om ogiltighet och jämkning, endast i viss mån behandlas.

Att analysera samtliga från angloamerikansk rätt hämtade klausul typer synes vara en inom ramen för denna uppsats omöjlig uppgift, varför framställningen är begränsad till vissa vanligt förekommande klausuler. Det förtjänar kanske även att framhållas att alla klausuler som berörs är av sådan karaktär att de inte tar sikte på avtalets huvudprestationer.

1.4 Disposition

I kapitlet som härpå följer redogörs kortfattat för de svenska principerna för avtalstolkning, i syfte att ge en bakgrund till den vidare behandlingen. Då avtalstolkning utgör ett omfattande ämne finns i denna uppsats endast utrymme att behandla vissa centrala punkter. I kapitlet ifråga ges vidare en översiktlig beskrivning av svenska bevisregler, vilka är av betydelse vid avtals- och tolkningstvister, liksom en kortfattad redogörelse för den svenska avtalsskrivningstraditionen. Därefter följer ett kapitel i vilket angloamerikanska bevis- och tolkningsregler liksom angloamerikansk avtalsskrivning behandlas.

I det fjärde kapitlet, vilket utgör huvuddelen av uppsatsen, behandlas boilerplate-klausuler utifrån svensk rätt. I detta avsnitt redogörs framförallt för i doktrin framförda åsikter rörande klausulerna rättsverkningar i Sverige, liksom i förekommande fall för vägledande rättspraxis. Det kan härvid vara värt att notera att vissa, mer kontroversiella eller annars oklara, klausuler redogörs för mer ingående än andra. Fokus ligger på så kallade integrationsklausuler, vilka behandlas i klart större omfattning än övriga klausuler.

Uppsatsens femte kapitel innehåller en redovisning av svenska affärsjuristers uppfattningar och åsikter beträffande internationaliseringen av svensk avtalsskrivning och den ökande användningen av boilerplate-klausuler i svenska avtal. I det ifrågavarande kapitlet hänvisas dels till synpunkter som kommit till uttryck i publicerade artiklar på hemsidan för Dagens industri, dels till de upplysningar som har givits vid besvarandet av den för uppsatsen genomförda enkätundersökningen. I det avslutande kapitlet återfinns slutligen en sammanfattning och analys av vad som behandlats i uppsatsens föregående kapitel.

2 Allmänt om avtal och tolkning i svensk rätt

Inte sällan uppkommer oklarheter rörande ett avtals innebörd eller rättsverkningar. Avtalstexten i skriftliga avtal kan i vissa fall vara tvetydig eller vag och leda till oklarheter kring hur den skall tydas.¹⁵ I dessa fall blir det aktuellt att genom tolkning fastställa vilka rättsverkningar som följer av avtalet. Det kan vidare uppkomma en tvist i en fråga som över huvud inte regleras eller besvaras i parternas avtal.¹⁶ I sådana fall måste avtalet fyllas ut och kompletteras med underförstådda villkor som ter sig rimliga och naturliga i den enskilda avtalsituationen.¹⁷ I svensk rätt skiljer man i teorin således mellan *egentlig tolkning*, vid vilken man fastställer avtalets innehåll, och *utfyllning*, varvid man kompletterar ett ofullständigt avtal.¹⁸

De principer och regler som i ett rättssystem finns för avtalstolkning får anses påverka sättet på vilket man väljer att strukturera och formulera skriftliga avtal. Det faktum att det i svensk rätt finns en möjlighet att, utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, tolkningsvis anpassa avtalets innehåll har kommit att inverka på den svenska modellen för avtalsskrivning.¹⁹

2.1 Svenska bevisregler

I praktiken är ofta frågor om tolkning och utfyllnad av avtal nära sammankopplade med bevisfrågor. Exempelvis har en avtalspart att styrka sådana fakta som denne åberopar i syfte att göra gällande en viss innebörd i eller tillämpning av en avtalsbestämmelse.²⁰ I svensk rätt tillämpas rättegångsbalkens principer om fri bevisföring och fri bevisvärdering, vilka innebär att parterna har en i princip fri rätt att föra bevisning, varefter det ankommer på domstolen att bedöma bevisningens relevans och bevisvärde.²¹ Den skriftliga avtalshandlingen utgör emellertid ett viktigt bevismedel och det uttryckta avtalsinnehållet ges i svensk rätt en mycket stark bevisverkan. Den part som påstår något i strid med vad som framgår

---

¹⁵ Bert Lehrberg, *Avtalstolkning*, fjärde upplagan, I.B.A. Institutet för Bank- och Affärsjuridik, Warszawa, 2006 [nedan Lehrberg], s. 12.

¹⁶ Lehrberg, s. 12 f.

¹⁷ Ramberg och Ramberg, s. 147 och Bernitz, s. 83.

¹⁸ Se vidare Ramberg och Ramberg, s. 147 f.

¹⁹ Se Lindskog, s. 192 och Bernitz, s. 39.

²⁰ Axel Adlercreutz, *Avtalsrätt II*, femte upplagan, Juristförlaget, Lund, 2001 [nedan Adlercreutz], s. 12.

²¹ Jan Hellner, *The parol evidence rule och tolkning av skriftliga avtal i svensk rätt*, Festskrift till Bertil Bengtsson, Nerenius & Santéus Förlag, Göteborg, 1993 [nedan Hellner], s. 186. Se vidare även Axel Adlercreutz, *Om den rättsliga betydelsen av skriftlig avtalsform och om integrationsklausuler*, Festskrift till Jan Ramberg, Norstedts Juridik, Stockholm, 1996 [nedan Adlercreutz i festskrift till Ramberg], s. 20 f.

av den skriftliga handlingen åläggs därför många gånger en tung bevisbörda.²²

2.2 Svenska tolkningsregler

I svensk rätt saknas allmänt tillämpliga regler om tolkning av avtal. De principer som tillämpas vid avtalstolkning har därför istället ursprung i domstolarnas rättstillämpning och i den rättsvetenskapliga litteraturen.²³

En utgångspunkt vid avtalstolkning är att parterna själva har att avgöra innehållet i deras avtal, varför man vid tolkningen i första hand söker fastställa vad parterna åsyftat och gemensamt får anses ha bestämt.²⁴ För det fall man kan bevisa en gemensam partsavsikt – vilket i regel får anses vara vanskligt – äger denna således högre prioritet än vad som kommit till uttryck i avtalets lydelse.²⁵ Detsamma gäller för det fall den ena parten lagt en felaktig innebörd i den uttryckta överenskommelsen och motparten, trots att denne inte delade missuppfattningen, måste ha insett den förstnämnda partens felaktiga uppfattning. Den tolkningsregel som tillämpas i nu nämnda situation kallas vanligen dolusregeln, vilken innebär att den part som ”måst inse” medkontrahentens villfarelse blir bunden av den oriktiga uppfattningen.^{26 27}

Många gånger är det vid avtalstolkning emellertid omöjligt att använda dolusregeln eller fastställa någon mellan parterna gemensam avsikt. Då det inte kan utredas vad parterna vid avtalets ingående gemensamt åsyftat, eller om det kan fastställas att parterna därvid haft delade meningar om avtalets innebörd, får man istället utgå från avtalets lydelse och tillgripa olika objektiva tolkningsmetoder.²⁸ En bevislig avtalstext är därför av stor praktisk betydelse.²⁹

Avtalstolkningen sker med beaktande av samtliga tillgängliga och relevanta tolkningsdata och mot bakgrund av avtalets kontext.³⁰ För att kunna bedöma vilka normer som kan komma att appliceras vid en tolkningstvist får det

---

²² Lehrberg, s. 34 och Adlercreutz, s. 26 och 49.

²³ Lehrberg, s. 27. Se även exempelvis NJA 1990 s 24, där domstolen går igenom olika möjligheter för att finna den på fallet lämpligaste tolkningsmetoden.

²⁴ Lehrberg, s. 27 och Adlercreutz, s. 47.

²⁵ Lehrberg, s. 27 och Adlercreutz, s. 47 och 49. Se även Bernitz, s. 78 och Mattias Hedwall, *Tolkning av kommersiella avtal*, andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2004 [nedan Hedwall], s. 67.

²⁶ Lehrberg, s. 27 f. Se vidare Lehrberg, s. 44 ff., Adlercreutz, s. 118 ff. och Ramberg och Ramberg, s. 161 ff.

²⁷ Det råder i doktrin delade meningar om huruvida det vid sidan av dolusregeln finns en självständig culparegel, enligt vilken det är tillräckligt att en part ”borde inse” motpartens avvikande uppfattning för att bli bunden därav. Se vidare härom i exempelvis Ramberg och Ramberg, s. 162 f., Adlercreutz, s. 120 ff. och Lehrberg, s. 52 ff.

²⁸ Bernitz, s. 80 och Lehrberg, s. 28.

²⁹ Adlercreutz, s. 49.

³⁰ Lehrberg, s. 77, med hänvisning till NJA II 1915 nr 5 s 251. Se även Bernitz, s. 79.

dock anses önskvärt att, särskilt i kommersiella förhållanden, försöka systematisera tolkningsprocessen. Det bör dock noteras att en systematisering är vanskelig att genomföra, då avtalets särart måste beaktas samt då gränserna mellan olika tolkningsmetoder är flytande.³¹ I det följande skall redogöras för de viktigaste tolkningsmetoderna i svensk rätt.³²

2.2.1 Språkinriktad tolkning

Vid en språkinriktad tolkning utgår man från avtalstextens betydelse enligt normalt språkbruk, varvid man bedömer meningsbyggnaden och ordens tänkbara betydelser.³³ När det föreligger ett skriftligt avtalsdokument är det, enligt Jan Ramberg och Christina Ramberg, naturligt att uppfatta handlingen som ett självständigt underlag för avtalstolkningen. Man kan härvid säga att parternas viljor undanträns av deras faktiska viljeförklaringar, för det fall en gemensam partsavsikt är omöjlig att fastställa. Ett skäl till att låta det skriftliga avtalet få stor genomslagskraft är, enligt Ramberg och Ramberg, att man härigenom skapar ett betydande incitament för parterna att säkra bevisning om avtalets innehåll och att uttrycka sig tydligt i avtalshandlingen. Enligt författarna bidrar detta i förlängningen till förutsebarhet i avtalsförhållandet.³⁴

2.2.2 Systeminriktad tolkning

Vid tolkningen av en enskild avtalsklausul är det, enligt Ramberg och Ramberg, naturligt att genom en systeminriktad analys tolka bestämmelsen mot bakgrund av avtalets systematiska uppbyggnad och övriga klausuler.³⁵ Enligt författarna skall avtalet således betraktas som helhet och enskilda avtalsvillkor tolkas i sin kontext, varigenom man menar att tolkningen av ett enskilt avtalsvillkor ofta underlättas.³⁶

2.2.3 Ändamålsinriktad tolkning

Enligt Ramberg och Ramberg bör man vid fastställande av avtalsinnehållet ta hänsyn till vilken funktion avtalet är avsett att fylla. Genom att fastställa avtalets ändamål kan oklara uttryck lättare tolkas och oreglerade omständigheter få en ändamålsenlig utfyllning.³⁷ Samband med den ändamålsinriktade tolkningen har den regel som Ramberg och Ramberg benämner ”betydelseregeln”, vilken innebär att man normalt kan förutsätta

---

³¹ Hedwall, s. 67.

³² Systematiseringen och terminologin är hämtad ur Ramberg och Ramberg. Det kan dock noteras att andra författare använder sig av andra begreppsapparater och uppdelningar.

³³ Bernitz, s. 81 och Lehrberg, s. 83 ff. Se även exempelvis NJA 1978 s 628, NJA 1988 s 408, NJA 1989 s 773 och NJA 1990 s 24.

³⁴ Ramberg och Ramberg, s. 149 f.

³⁵ Ramberg och Ramberg, s. 159.

³⁶ Ramberg och Ramberg, s. 160. Se även Bernitz, s. 81. HD har i flera fall framhållit kontextens betydelse för tolkning av innebörden av en viss avtalsklausul. Se exempelvis NJA 1991 s 319, NJA 1992 s 403 och NJA 2007 s 35.

³⁷ Ramberg och Ramberg, s. 156. Se även exempelvis NJA 1992 s 349 och NJA 1998 s 364.

att parterna avsett att sådant som de uttryckt skall fylla någon funktion. Man utgår således från att avtalstext inte är överflödlig, utan är ämnad att ha i vart fall någon betydelse.³⁸

2.2.4 Skälighetsinriktad tolkning

Nära samband med den ändamålsinriktade tolkningen har den skälighetsinriktade analysen, vid vilken man utgår från att parterna har eftersträvat ett skäligt avtalsinnehåll. Avtalstolkaren beaktar således allmänna förnuftsöverväganden och förutsätter härvid att parterna önskat åstadkomma en rimlig, lagenlig och effektiv reglering. Vidare torde avtalstolkaren eftersträva ett avtalsinnehåll som resulterar i en rimlig balans mellan parternas intressen.³⁹

2.2.5 Norminriktad tolkning

De dispositiva rättsreglerna fyller, enligt Ramberg och Ramberg, en viktig funktion vid fastställande av avtalets innehåll, för det fall någonting lämnats oreglerat i avtalet.⁴⁰ Enligt Bernitz sker tolkningen i sådana fall ofta mot bakgrund av dispositiva rättsregler, såväl lagfästa som utvecklade i rättspraxis, för att utfylla avtalet med därifrån hämtade allmänna rättsgrundsatser. Dispositiv rätt får således en betydande indirekt genomslagskraft, för det fall det inte framgår att parterna avsett någonting annat.⁴¹

Det kan vidare finnas skäl att vid tolkning och utfyllning av ett avtal beakta andra normer än lag, såsom handelsbruk, branschpraxis eller sedvänja.⁴² För det fall det finns för avtalstypen fast etablerade normer är det enligt Ramberg och Ramberg naturligt att låta dessa inverka på tolkningen av avtalet.⁴³ Bernitz menar vidare att man i regel kan anta att parterna haft för avsikt att följa gängse mönster.⁴⁴

2.3 Svensk avtalsskrivningstradition

Den svenska avtalsskrivningen är av tradition inriktad på att relativt kortfattat och koncist reglera det för avtalsparterna väsentliga. I svensk rätt finns omfattande dispositiv rätt och allmänna rättsgrundsatser att falla tillbaka på, varför avtalsparterna inte måste reglera varje möjlig

---

³⁸ Ramberg och Ramberg, s. 158. Se även exempelvis NJA 1992 s 403.

³⁹ Ramberg och Ramberg, s. 168 f. och Bernitz, s. 82. Se även exempelvis NJA 1941 s 150 och NJA 2005 s 142.

⁴⁰ Ramberg och Ramberg, s. 153.

⁴¹ Bernitz, s. 84. Se även exempelvis NJA 1981 s 552 och NJA 1987 s 553.

⁴² Ramberg och Ramberg, s. 154 och Bernitz, s. 83. Se även exempelvis NJA 1996 s 400 och NJA 1998 s 448.

⁴³ Ramberg och Ramberg, s. 155.

⁴⁴ Bernitz, s. 83.

händelseutveckling.⁴⁵ Inom det svenska rättssystemet finns således en möjlighet att, efter vad omständigheterna kräver, tolkningsvis anpassa det skriftliga avtalets innehåll.⁴⁶

Vidare kan noteras att svenska avtal traditionellt är skrivna på ett relativt enkelt språk. Karakteristiskt för svensk avtalsskrivningstradition är även en omfattande användning av standardavtal, liksom att det vid avtalsskrivning normalt inte krävs medverkan av jurister i någon större utsträckning.⁴⁷

---

⁴⁵ Carl Svernlöv, *Juridisk engelska. Modern affärsjuridisk kommunikation med praktiska exempel*, tredje upplagan, Norstedts Juridik, Vällingby, 2008 [nedan Svernlöv], s. 121. Se även Bernitz, s. 39 och Bexhed, s. 46 ff.

⁴⁶ Se Lindskog, s. 192 och Bernitz, s. 39.

⁴⁷ Se Bexhed, s. 47 f.

3 Allmänt om avtal och tolkning i angloamerikansk rätt

Avtalsrätten i angloamerikanska rättssystem bygger på principer och traditioner vilka till viss del skiljer sig från de svenska.⁴⁸ De bevis- och tolkningsregler som i angloamerikansk rätt tillämpas vid en avtalstvist är många gånger främmande, eller i vart fall något olika, de svenska reglerna. Med anledning av bland annat nu anförda omständigheter, skiljer sig även den angloamerikanska avtalsskrivningstraditionen från den svenska.

3.1 Angloamerikanska bevisregler

I de angloamerikanska rättssystemen är betydelsen av det skriftliga avtalsdokumentet förstärkt och avtalshandlingens bevisverkan starkt etablerad genom principen om "the parol evidence rule".⁴⁹ Principen innebär att man som huvudregel, vid tolkningen av ett skriftligt kontrakt, inte beaktar bevisning som syftar till att motbevisa avtalshandlingens innehåll.⁵⁰ Bevisning genom vittnen eller liknande, rörande vad som förekommit före avtalsslutet, får i princip inte medföra att den fastställda avtals lydelsen modifieras, utökas eller kompletteras.⁵¹ Vad som stadgas i en skriftlig avtalshandling utgör således i princip exklusivt bevis rörande avtalsinnehållet, förutsatt att avtalet är ämnat att vara slutgiltigt avfattat.⁵² Från förbudet mot kompletterande tolkningsdata finns emellertid undantag. För det fall avtalet är otydligt eller för någon fråga saknar reglering, kan man vid tolkningen ta hänsyn till andra tolkningsdata än det skriftliga kontraktet.⁵³

"The parol evidence rule" har under senare år varit föremål för åtskilliga diskussioner, i vilka principens begränsningar har understrukits. Principens många modifieringar och undantag innebär att den i realiteten inte hindrar att bevisning förs om sådant som ger upplysning om "the intention of the parties". I åtskilliga rättsfall bekräftas emellertid att domstolen, om ett tydligt och fullständigt skriftligt avtal finns, inte tar någon hänsyn till annat än vad som framgår av dokumentet. Enligt den ännu gällande kärnan av "the

---

⁴⁸ Se vidare om bevis- och tolkningsregler i amerikansk rätt i E. Allan Farnsworth, *Farnsworth on Contracts*, Little, Brown and Company, Boston, 1990, kapitel 7, särskilt avsnitt 7.2 ff. och 7.7 ff. Jmf beträffande engelsk rätt även Guenter Treitel, *The Law of Contract*, tenth edition, Sweet & Maxwell, London, 1999, s. 149 ff.

⁴⁹ Lehrberg, s. 34. Se även Ramberg och Ramberg, s. 150 och Hellner, s. 185 ff.

⁵⁰ Lehrberg, s. 34 och Bernitz, s. 79.

⁵¹ Adlercreutz, s. 30 och Hellner, s. 185. Se även Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 19.

⁵² Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 19 och Adlercreutz, s. 30.

⁵³ Hedwall, s. 64.

parol evidence rule” skall skriftliga dokument, vilka utger sig för att vara fullständiga sådana, tolkas oberoende av yttre omständigheter.⁵⁴

3.2 Angloamerikanska tolkningsregler

Trots att principen om ”the parol evidence rule” har flera undantag, anses domare i angloamerikanska länder vara benägna att tolka avtal ”within the four corners of the document”.⁵⁵ Härmed åsyftas att avtalsvillkor, för att utgöra avtalsinnehåll, som utgångspunkt skall återfinnas i det skriftliga avtalsdokumentet.⁵⁶

I engelsk rätt är man vid avtalstolkning i allmänhet objektiv och bokstavstrogen i bedömningen av vad som ingår i parternas avtal. Traditionellt skall inte domaren eller avtalstolkaren, som i svensk rätt, försöka utröna vad som försiggick mellan parterna vid avtalstillfället, för att därigenom eftersöka den verkliga partsviljan. För det fall ett slutgiltigt avtal har upprättats skall man vid tolkningen inte heller beakta omständigheter som är att hänföra till förhandlingarna. Visserligen skall avtalstolkaren som utgångspunkt försöka utröna parternas avsikter, men avtalets ordalyselse presumeras likväl återspegla vad parterna kommit överens om. Som utgångspunkt skall partsviljan således fastställas genom objektiv tolkning, varför några tolkningsdata inte diskuteras i den engelska avtalsrätten.⁵⁷

I engelsk avtalstolkning utgår man, vilket ovan framgått, från det skriftliga avtalets ordalyselse vid fastställande av avtalet innehåll. Då det i det engelska rättssystemet föreligger ett generellt förbud mot kompletterande tolkningsdata är upplysningar utanför ”the four corners of the document” i praktiken irrelevanta för avtalstolkaren. Föravtal och tidigare korrespondens är som huvudregel utan betydelse vid tolkningsförfarandet. Enligt den traditionella angloamerikanska principen ”the parol evidence rule” får parterna som utgångspunkt inte heller föra bevisning om sådana omständigheter.⁵⁸

I amerikansk rätt kan noteras att domstolarna, i vart fall då ordalyselsen är oklar, i allt större omfattning beaktar vad som tidigare försiggått mellan avtalsparterna. Möjligen kan denna utveckling komma att bli aktuell även i de engelska domstolarna.⁵⁹ I jämförelse med den svenska modellen för avtalstolkning kan emellertid konstateras att dagens angloamerikanska tolkningsmodell bygger på en mer texttrogen analys av det skriftliga kontraktet.⁶⁰

---

⁵⁴ Hellner, s. 187 f.

⁵⁵ Bernitz, s. 79 och Kurt Grönfors, *Avtalsgrundande rättsfakta*, Nerenius & Santérus Förlag, Göteborg, 1993 [nedan Grönfors], s. 34.

⁵⁶ Se Grönfors, s. 34 och Hedwall, s. 63.

⁵⁷ Hedwall, s. 61.

⁵⁸ Hedwall, s. 63.

⁵⁹ Hedwall, s. 64.

⁶⁰ Se Bernitz, s. 79, Grönfors, s. 34 och Hedwall, s. 63 f.

3.3 Angloamerikansk avtalsskrivningstradition

Angloamerikanska avtal kännetecknas framförallt av att de är långa och detaljerade.⁶¹ En del av förklaringen härtill är den redan nämnda benägenheten att i angloamerikanska länder tillämpa en texttrogen tolkningsmetod och tolka avtal ”within the four corners of the document”.⁶² Då det skriftliga kontraktet kan komma att bokstavstolkas har det för parterna många gånger ansetts viktigt att utforma långa och heltäckande avtal.⁶³ Tendensen att formulera omfattande avtalstexter beror vidare på att man i angloamerikanska avtal måste reglera frågor som i svensk rätt regleras genom lag, allmänna rättsgrundsatser eller tydlig rättspraxis.⁶⁴ I angloamerikanska rättssystem har förekomsten av lagstiftning av tradition varit begränsad och rätten har istället bestått av en framväxande uppsättning prejudikat.⁶⁵ Vidare har det traditionellt inte funnits något större utrymme för analogier och generella principer vid avtalstolkning.⁶⁶

Utmärkande för angloamerikanska avtal är vidare att de regelmässigt innehåller en omfattande mängd definitioner av olika ord och uttryck.⁶⁷ Engelska och amerikanska avtal är i allmänhet och av tradition även skrivna på ett klart mer invecklat språk än svenska avtal. Komplicerade uttryck och ålderdomliga ord används flitigt, och tyngande upprepningar är inte ovanliga. På grund av dess längd, detaljrikedom och invecklade begrepp, är angloamerikanska avtal ofta avsevärt svårare att korrekt förstå än avtal författade utifrån svensk avtalsskrivningstradition – detta särskilt för icke-jurister.⁶⁸

Karakteristiskt för angloamerikansk avtalsskrivningstradition är vidare en begränsad användning av standardavtal. Många typer av avtal, för vilka man i Sverige nyttjar standardformulär, utformas individuellt i England och USA. Visserligen förekommer i stor utsträckning standardklausuler även i sådana individuella avtal, men avsaknaden av formulär resulterar likväl i att avtalen måste granskas och framförhandlas av jurister. Rent generellt kan sägas att det vid angloamerikansk avtalsskrivning, i större utsträckning än vad som är normalt i Sverige, krävs medverkan av jurister.⁶⁹

---

⁶¹ Bexhed, s. 46 och Bernitz, s. 39.

⁶² Bernitz, s. 39 och 79.

⁶³ Svernlöv, s. 121 f.

⁶⁴ Bexhed, s. 46 och Edlund, s. 172.

⁶⁵ Svernlöv, s. 121.

⁶⁶ Edlund, s. 172 och Bernitz, s. 39.

⁶⁷ Bexhed, s. 46 och Bernitz, s. 39.

⁶⁸ Bexhed, s. 47.

⁶⁹ Bexhed, s. 47 f.

4 Boilerplate-klausuler

I angloamerikanska avtal återfinns i regel en eller flera så kallade boilerplate-klausuler. Lars Edlund definierar termen boilerplate-klausuler som ”standardklausuler som nästan alltid återfinns i slutet av angloamerikanska avtal och som behandlar vissa generella frågor som inte är specifikt beroende av avtalets art eller omfattning”.⁷⁰ Förklaringen till klausulernas förekomst står till stor del att finna i det angloamerikanska rättssystemets inriktning på texttrogen avtalstolkning. Ett ytterligare skäl till användningen av boilerplate-klausuler är det faktum att det i angloamerikansk rätt, som ovan nämnts, många gånger saknas möjlighet att lösa tolknings- och avtalsfrågor med hjälp av generella tolkningsprinciper, dispositiva rättsregler eller allmänna rättsgrundsatser.⁷¹ Med anledning härav avser angloamerikanska avtal normalt att, genom ett stort antal standardiserade bestämmelser, heltäckande reglera parternas relation.⁷² Den svenska traditionella avtalsskrivningen brukar, till skillnad från den angloamerikanska, vara inriktad på att relativt kortfattat reglera det för avtalsparterna väsentliga. Sådant som inte uttryckligen reglerats i det skriftliga avtalet har därefter lämnats att lösas enligt dispositiva regler eller allmänna rättsprinciper.⁷³

Vid en jämförelse mellan svensk och angloamerikansk rätt kan konstateras att skillnaderna är förhållandevis påtagliga.⁷⁴ Som framgått av tidigare kapitel föreligger traditionellt även vissa skillnader mellan svensk och angloamerikansk avtalsskrivning. De olikheter som kan noteras beror till stor del på mellan rättssystemen skilda arbetsmetoder och traditioner.⁷⁵ Som nämnts inledningsvis ser man idag dock en allt tydligare tendens att utforma kommersiella avtal, för vilka svensk rätt är tillämplig, enligt ett angloamerikanskt mönster. Boilerplate-klausuler har därmed blivit allt vanligare i svenska avtal, vilket kan ge upphov till svårbedömda tolkningsfrågor.⁷⁶ Boilerplate-klausuler fyller oftast, om ändock inte alltid, en reell funktion i avtal på vilka amerikansk eller engelsk rätt är tillämplig.⁷⁷ Frågan som skall belysas i det följande är emellertid vilken rättsverkan eller funktion sådana klausuler har när de används i avtal som är

---

⁷⁰ Edlund, s. 172. Se även Hedwall, s. 145 not 22. På senare tid har engelska advokater opponerat sig mot bruket av termen ”boilerplate”, då man anser att den missvisande leder läsaren att tro att detta avsnitt alltid ser likadant ut, se Tomas Rudenstam och Carl Svernlöv i Svernlöv (red.), *Internationella avtal – i teori och praktik*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2003 [nedan *Internationella avtal*: Rudenstam och Svernlöv], s. 139 f. I den fortsatta behandlingen kommer termen, för enkelhetens skull, emellertid att användas.

⁷¹ Edlund, s. 172 och Bernitz, s. 39.

⁷² Lindskog, s. 191 f.

⁷³ Bernitz, s. 39. Se även Bexhed, s. 44 ff. och Svernlöv, s. 121.

⁷⁴ Hedwall, s. 145.

⁷⁵ Svernlöv, s. 121.

⁷⁶ Bernitz, s. 39. Se även Bexhed, s. 44 ff. och Edlund, s. 172 ff.

⁷⁷ Edlund, s. 172.

underkastade den svenska rättsordningens regler och traditionella principer.⁷⁸

4.1 Fullständig reglering (Entire agreement)

Ett kommersiellt avtal föregås ofta av långa förhandlingar, vid vilka klausuler diskuteras och utkast förkastas eller revideras.⁷⁹ Vid tolkningen av ett avtal i svensk rätt kan vad som förekommit före avtalets ingående komma att tillräknas betydelse. Således kan så kallade avtalspreliminärer, i form av exempelvis avtalsutkast eller meddelanden vid förhandlingarna, komma att påverka tolkningen av avtalets innehåll.⁸⁰ Även om avtalspreliminärer normalt inte per automatik utgör avtalsinnehåll⁸¹, kan sådana få stor betydelse vid ett tolkningsförfarande, vilket vid ett flertal gånger har bekräftats i praxis.⁸²

Stundtals kan det för parterna framstå som viktigt att, efter långvariga förhandlingar vid vilka flera avtalsförslag har lagts fram, undvika att avtalspreliminärerna får betydelse för avtalsinnehållet. Man kan således önska göra det slutliga och skriftliga avtalet ensamt avgörande för avtalets innehåll.⁸³ Det kan även finnas ett behov av att exkludera betydelsen av sådant som inte har upptagits i kontraktet, då det inte alltid föreligger kontinuitet inom en förhandlingsdelegation och då ett avtal ofta kan utgöra vägledning för andra än avtalsparterna. Vidare kan finnas anledning att vid varaktiga avtal försöka isolera avtalsinnehållet till vad som följer av kontraktet.⁸⁴

Med anledning av ovan sagda tar man stundom, efter angloamerikanskt mönster, i avtalet in en klausul som explicit undantar avtalspreliminärernas rättsverkan.⁸⁵ En sådan klausul kan ha följande eller liknande lydelse:

---

⁷⁸ Utöver de boilerplate-klausuler som nedan skall behandlas kan följande, mer eller mindre ofta förekommande, klausuler nämnas: Avtalskopior (Counterparts), Befrielsegrunder (Force Majeure), Exklusiva påföljder (Exclusive remedies), Kostnader (Expenses), Kumulativa påföljder (Cumulative remedies), Samarbete (Cooperation), Sekretess (Confidentiality), Tider, tidpunkter (Time of the essence), Tillämpligt språk (Governing language), Tredjemansavtal (No third party beneficiaries), Överlåtelse (Assignment). Om dessa klausuler, se vidare Edlund, s. 175 f. och Svernlöv, s. 163 ff.

⁷⁹ Hedwall, s. 20.

⁸⁰ Ramberg och Ramberg, s. 164. Jmf även UNIDROIT Principles Art. 4.3(a), PECL Article 5:102(a) och 18 § köplagen.

⁸¹ Hedwall, s. 21.

⁸² Hellner, s. 194 f. och Hedwall, s. 27. Se även exempelvis NJA 1938 s 617, NJA 1957 s 69, NJA 1964 s 454, NJA 1980 s 398, NJA 1984 s 280.

⁸³ Ramberg och Ramberg, s. 166.

⁸⁴ Lindskog, s. 153.

⁸⁵ Hedwall, s. 21.

*Detta avtal utgör parternas fullständiga reglering av de frågor som avtalet berör. Alla muntliga eller skriftliga åtaganden och utfästelser som föregått avtalet ersätts av detta avtal med bilagor.*⁸⁶

Klausuler av ovan angivet slag kallas i avtalsrätten vanligen integrationsklausuler⁸⁷ och har kommit att bli allt vanligare i svenska kommersiella avtal.⁸⁸ Integrationsklausuler är avsedda att förstärka det skriftliga avtalets ställning vid fastställande av avtalets innehåll. Bestämmelsen stadgar därför att ingenting annat än det skriftliga avtalets lydelse får bli gällande, varvid man önskar undanröja betydelsen av avtalspreliminärer och muntliga avvikelser.⁸⁹ Klausulens syfte – att göra det skriftliga avtalet till ett exklusivt bevismedel om avtalets innehåll – är således detsamma eller i vart fall likartat med det som ligger bakom ”the parol evidence rule”.⁹⁰

Ett annat skäl till införandet av en integrationsklausul kan vara att parterna vid avtalets ingående skall kunna överblicka sina rättigheter och skyldigheter.⁹¹ Genom en integrationsklausul tvingas parterna att konkret ange vad man fäster vikt vid.⁹² Man kan således se en integrationsklausul som ett sätt att undvika att uppgifter som lämnats på förhandlingsstadiet blir del av avtalsinnehållet, då parterna inte så önskat.⁹³

4.1.1 UNIDROIT Principles och PECL

I UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (UNIDROIT Principles) Article 2.1.17 finns en, för internationella handelsrättsliga avtal avsedd, regel för tolkning av integrationsklausuler. I nämnda artikel regleras sådana klausuler på följande sätt:

A contract in writing which contains a clause indicating that the writing completely embodies the terms on which the parties have agreed cannot be contradicted or supplemented by evidence of prior statements or agreements. However, such statements or agreements may be used to interpret the writing.

Enligt UNIDROIT Principles anses således en integrationsklausul innebära att avtalet inte får *motsägas* eller *kompletteras* med bevismaterial om tidigare uttalanden eller överenskommelser. Det stadgas emellertid att sådant bevismaterial får användas för *tolkning* av avtalshandlingen.

---

⁸⁶ Edlund, s. 173. Klausultypen ifråga kombineras ofta med en bestämmelse om att tillägg eller ändringar av avtalet kräver skriftlig form, varom mer i kap 4.2.

⁸⁷ Andra termer är ”merger clauses”, ”entire contract clauses” eller ”integration clauses”.

⁸⁸ Erik Sjöman, *Ett rättsfall om integrationsklausuler*, Svensk Juristtidning, 2008 [nedan Sjöman i SvJT], s 571. Se även Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 22, Bernitz, s. 70, Hedwall, s. 25 och Axel och Gotthard Calissendorff, *Utvecklingen av avtalen om förvärv av aktiebolag under senare delen av 1900-talet*, Rättsvetenskapliga studier till minnet av Tore Almén, Iustus Förlag, Göteborg, 1999 [nedan Calissendorff], s. 87.

⁸⁹ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 18 och 22 f.

⁹⁰ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 23. Se även Hellner, s. 201 och Lindskog, s. 153.

⁹¹ Se Edlund, s. 173.

⁹² Lindskog, s. 153.

⁹³ Se Edlund, s. 173.

En snarlik reglering återfinns även i Principles of European Contract Law (PECL), Article 2:105:

(1) If a written contract contains an individually negotiated clause stating that the writing embodies all the terms of the contract (a merger clause), any prior statements, undertakings or agreements which are not embodied in the writing do not form part of the contract.

(2) If the merger clause is not individually negotiated it will only establish a presumption that the parties intended that their prior statements, undertakings or agreements were not to form part of the contract. This rule may not be excluded or restricted.

(3) The parties' prior statements may be used to interpret the contract. This rule may not be excluded or restricted except by an individually negotiated clause.

(4) A party may by its statements or conduct be precluded from asserting a merger clause to the extent that the other party has reasonably relied on them.

Det kan noteras att PECL, till skillnad från UNIDROIT Principles, gör åtskillnad mellan å ena sidan individuellt förhandlade integrationsklausuler och å andra sidan integrationsklausuler som inte har varit föremål för sådan förhandling. För det fall individuell förhandling har förekommit stipulerar PECL att avtalspreliminärer inte kan utgöra avtalsinnehåll, medan en integrationsklausul i annat fall endast skapar en presumtion härför. Av den ovan citerade artikeln i PECL följer vidare att en part genom sina uttalanden eller ageranden kan förlora möjligheten att åberopa en integrationsklausul, i den mån motparten med fog har förlitat sig på sådana uttalanden eller handlanden. En motsvarande, men generell, regel återfinns i UNIDROIT Principles Article 1.8.⁹⁴

I noterna till PECL Article 2:105 konstateras att få eller inga medlemsstater gör en sådan distinktion mellan förhandlade och oförhandlade integrationsklausuler som följer av PECL. Vidare noteras att en integrationsklausul – förhandlad eller oförhandlad – i flera medlemsstater anses skapa en presumtion för att det skriftliga avtalet fullständigt återspeglar avtalsinnehållet, men att denna presumtion kan brytas om det visas att parterna uttryckligen eller underförstått enats om att i visst avseende bortse från integrationsklausulen.⁹⁵

4.1.2 Betydelsen av integrationsklausuler i förhållande till avtalspreliminärer

Integrationsklausuler har som nämnts blivit allt vanligare i svensk avtalsskrivning, genom generellt ökat inflytande från angloamerikanska traditioner.⁹⁶ I de angloamerikanska rättssystemen får klausulen till följd att tidigare avtal upphävs, men är även avsedd att hindra en part från att åberopa exempelvis muntlig bevisning i syfte att motbevisa klara och

⁹⁴ Se Sjöman i SvJT, s. 575. Jmf även CISG artikel 29(2), UNIDROIT Principles Article 1.9 och PECL Article 1:105.

⁹⁵ Sjöman i SvJT, s. 575.

⁹⁶ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 23.

entydiga bestämmelser i kontraktet.⁹⁷ I angloamerikansk avtalspraxis används integrationsklausuler således i syfte att bekräfta eller skärpa ”the parol evidence rule”.⁹⁸

Det svenska rättssystemet skiljer sig emellertid från det angloamerikanska, genom avsaknaden av motsvarighet till ”the parol evidence rule” och genom de i svensk rätt mer utvecklade reglerna för avtalstolkning och bevisning.⁹⁹ Den övergripande frågan är därför huruvida integrationsklausuler i svensk rätt utesluter att överenskommelser och annat, som inte intagits i det skriftliga kontraktet, blir giltiga i avtalsförhållandet.

4.1.2.1 Uppfattningar i doktrin

I doktrin synes till viss del olika meningar råda gällande integrationsklausulers rättsverkningar.¹⁰⁰ Jan Ramberg och Christina Ramberg menar att en integrationsklausul av nu aktuellt slag kan medföra att avtalspreliminärerna får *mindre* eller *ingen* betydelse. Författarna menar att avtalstolkaren bör vara mycket försiktig med att låta sig påverkas av avtalspreliminärer, när en integrationsklausul uttryckligen stipulerar att vad som förekommit tidigare inte skall inverka på avtalsinnehållet såvida det inte skriftligen bekräftats i samband med avtalets ingående. Enligt Ramberg och Ramberg hindrar emellertid inte en integrationsklausul att avtalspreliminärerna, i fall då det skriftliga avtalet är *oklart* eller *ofullständigt*, kan få viss betydelse vid tolkningen.¹⁰¹

Mattias Hedwall menar att en integrationsklausul anger hur avtalet ifråga skall tolkas, varvid avtalstolkaren, då parterna med stöd av avtalsfriheten har valt att begränsa mängden tolkningsdata, endast behöver tolka det skriftliga avtalet. Författaren noterar dock att det i vissa fall kan bli aktuellt med utfyllning av avtalet och synes därvid mena att även andra tolkningsdata än det skriftliga avtalet kan få betydelse. Hedwall menar således, liksom Ramberg och Ramberg, att en integrationsklausul kan undanta betydelsen av vad som har förevarit under förhandlingarna, men att sådana avtalspreliminärer kan få betydelse vid tolkning och utfyllning av en *lucka* i avtalet.¹⁰²

Enligt Lars Edlund får man, även om avtalet innehåller en integrationsklausul, räkna med att avtalets förhistoria kan komma att få betydelse vid en senare tolkning. För det fall avtalet kräver *komplettering* eller *utfyllnad* i något avseende anser Edlund att en integrationsklausul inte utgör hinder för sådana tolkningsåtgärder. Däremot menar han att klausulen kan förhindra att det i avtalet införs rättigheter och skyldigheter, vilka över

---

⁹⁷ Svernlöv, s. 166.

⁹⁸ Lehrberg, s. 79. Se även Adlercreutz, s. 30.

⁹⁹ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 24.

¹⁰⁰ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 23.

¹⁰¹ Ramberg och Ramberg, s. 167.

¹⁰² Hedwall, s. 26.

huvud saknar förankring i en uttrycklig avtalsbestämmelse. Under alla omständigheter menar Edlund att integrationsklausulen skapar ”en kraftig uppförbacke” för den part som vill hävda en rättighet som inte kan utläsas ur avtalshandlingen. Denna part har i sådant fall att styrka *dels* att parterna träffat en sidoöverenskommelse, *dels* att parterna varit eniga om att denna överenskommelse skall gälla oaktat integrationsklausulens existens i huvudavtalet.¹⁰³

Stefan Lindskog anser att det finns skäl att ställa sig tveksam till integrationsklausulens räckvidd och menar att klara muntliga utfästelser möjligen inte kan sättas åt sidan med stöd av klausulen. Även beträffande tolkningen av kontraktets bestämmelser anser Lindskog att klausulens verkningar torde ha sina begränsningar. Om parterna är oeniga rörande tolkningen av en viss bestämmelse i avtalet, menar Lindskog att domstolen troligtvis, oberoende av förekomsten av integrationsklausul och i enlighet med principen om fri bevisvärdering, i vart fall kommer att beakta huruvida det föreligger en ömsesidig eller uttrycklig förståelse för hur en viss bestämmelse skall tillämpas. Däremot anser Lindskog att en part knappast kan vinna framgång med ett påstående att hans förväntningar, på grund av ett av motparten företett men till kontraktet ej fogat dokument, är berättigade och därför att anse som bestämmande på motpartens prestation.¹⁰⁴

Enligt Claes-Robert von Post är viss tveksamhet befogad beträffande integrationsklausulens giltighet, för det fall ett avtal kompletteras muntligen. Författaren menar att integrationsklausuler utgör ett i svensk rätt främmande inslag, vilket starkt avviker från den svenska avtalsrättsliga traditionen. För att undvika förvirring finner von Post det naturligt och lämpligt att – i vart fall ännu så länge – hålla fast vid att överenskommelser mellan parterna också är gällande dem emellan. Härmed menar han att integrationsklausuler endast har betydelse som en *rekommendation* parterna emellan. För det fall en sådan klausul aktualiseras i en tvist, bör man enligt von Post göra gällande att bestämmelsen satts ur spel genom avtalade kompletteringar.¹⁰⁵

Viggo Hagstrøm diskuterar integrationsklausulens ställning i norsk rätt och menar att rättsverkningarna av sådana klausuler får anses vara osäkra.¹⁰⁶ Även om klausulen är att anse som avtalsrättsligt giltig och bindande, menar Hagstrøm att den osannolikt leder till att det som föregått mellan parterna tas ur övervägande. Hagstrøm hänvisar härvid till uttalanden av norska Høyesterett i rättsfallet Rt 1992 s 796, vilket rörde ett kontrakt innehållande en integrationsklausul. I domskälen understryker domstolen att den aktuella integrationsklausulen inte får avgörande betydelse för resultatet, även om parterna är eniga om den. Vidare uttalar domstolen att den ifrågavarande

---

¹⁰³ Edlund, s. 173.

¹⁰⁴ Lindskog, s. 153.

¹⁰⁵ Claes-Robert von Post, *Studier kring 36 § avtalslagen med inriktning på rent kommersiella förhållanden*, Jure, Stockholm, 1999 [nedan von Post], s. 212.

¹⁰⁶ Viggo Hagstrøm, *Obligasjonsrett*, andra utgåvan, Universitetsforlaget, Oslo, 2003 [nedan Hagstrøm], s. 128. Om integrationsklausulens betydelse i norsk rätt, se även Kristian Huser, *Avtaletolking*, Universitetsforlaget, Bergen, 1983, s. 57 f.

tolkningstvisten måste lösas genom en helhetsbedömning av kontraktet. Hagstrøm menar emellertid att det därmed inte är sagt att en integrationsklausul helt saknar rättsverkningar. Ju *större* och mer *genomarbetat* det skriftliga avtalet är, desto starkare anser han presumtionen vara för att dokumentet är uttömmande.¹⁰⁷

En allmän förutsättning för en integrationsklausuls rättsverkan är, enligt Axel Adlercreutz, att bestämmelsen inte tillförts avtalet rent *slentrianmässigt* samt att motparten kan antas ha förutsättningar att *förstå* dess innebörd. Med anledning härav anser Adlercreutz att det för rättsverkan främst bör vara fråga om kommersiella avtalsrelationer.¹⁰⁸ Om avtalet innehåller en integrationsklausul menar Adlercreutz att avtalets lydelse, vid en tvist om påstådda avvikelser därifrån, bör tillmätas särskilt stor betydelse.¹⁰⁹

Med hänvisning till de förutsättningar som Adlercreutz uppställer för en integrationsklausuls rättsverkan, anser Tomas Rudenstam och Carl Svernlöv det vara tveksamt om en integrationsklausul över huvud kan anses skälig i ett standardavtal eller i allmänna villkor. Rudenstam och Svernlöv noterar emellertid att en mellan näringsidkare avtalad riskfördelning skall respekteras, såvida det inte föreligger starka skäl häremot. Detta torde, enligt författarna, innebära att en integrationsklausul endast i undantagsfall kan förklaras ogiltig då avtalet ifråga *förhandlats* fram mellan *näringsidkare*.¹¹⁰ Även Jan Ramberg menar att det kan finnas skäl att vid bedömningen av en integrationsklausuls rättsverkan skilja mellan *standardiserade* och *individuellt avtalade* klausuler.¹¹¹ På liknande sätt menar Jan Hellner att det inte synes finnas något skäl att motarbeta sådana integrationsklausuler som förekommer i kommersiella avtal, vilka föregåtts av ingående *förhandlingar*. Hellner understryker emellertid att integrationsklausuler kan bli föremål för tolkning och att exempelvis sidoavtal kan anses bindande, trots klausulens förekomst i huvudavtalet.¹¹² Enligt Ulf Bernitz är integrationsklausuler att anse som giltiga, förutsatt att de verkligen uttrycker vad som varit parternas avsikt. Bernitz menar därför att klausulerna framför allt synes berättigade när det skriftliga avtalet ingåtts mellan någorlunda jämstarka parter och föregåtts av ingående *förhandlingar*.¹¹³

Enligt såväl svensk som internationell praxis skall friskrivningsklausuler och andra tyngande klausuler i ensidigt upprättade avtal som huvudregel tolkas restriktivt och mot avfattaren. I praktiken är det främst fråga om klausuler som innebär långtgående friskrivningar från vad som annars skulle

---

¹⁰⁷ Hagstrøm, s. 128.

¹⁰⁸ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 28.

¹⁰⁹ Adlercreutz, s. 30.

¹¹⁰ Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 148.

¹¹¹ Jan Ramberg, *Säljarens uppgiftsansvar i köplagen jämfört med CISG*, Festskrift till Ulf Bernitz, Juridisk Tidsskrift vid Stockholms universitet, Jure, Stockholm, 2001 [nedan Ramberg i festskrift till Bernitz], s. 93. Jmf PECL, Article 2:105.

¹¹² Hellner, s. 201 f.

¹¹³ Bernitz, s. 70.

ha följt av dispositiv rätt. Till sådana tyngande klausuler *kan* enligt Bernitz integrationsklausuler höra.¹¹⁴ Bernitz noterar att integrationsklausuler kan användas av en starkare avtalspart i syfte att komma ifrån olika utfästelser och förbehåll som har gjorts under avtalsförhandlingarna. I sådana fall anser Bernitz att klausulerna är att anse som tyngande för motparten.¹¹⁵ Bert Lehrberg synes ha en mer kategorisk inställning i detta avseende, då denne anser att en integrationsklausul *naturligtvis* är en tyngande eller överraskande avtalsklausul, och därför skall tolkas restriktivt.¹¹⁶

Adlercreutz anser att en integrationsklausul medför att *bevisning* rörande vad som förekommit under avtalsförhandlingarna, för annat än att precisera och undanröja oklarheter i avtalet, bör tillmätas betydelse med större försiktighet.¹¹⁷ Rudenstam och Svernlöv menar dock att det inom ramen för den fria bevisprövningen är tveksamt om en svensk domstol eller skiljenämnd, trots förekomsten av en integrationsklausul, ovillkorligen skulle bortse från annan bevisning än det skriftliga avtalet.¹¹⁸ Även Bernitz noterar att det i nordisk rätt, vid tolkningen av det skriftliga avtalet, är vedertaget att inte begränsa sig till ordalagen. Istället skall parternas intentioner sökas genom bevisupptagning, varefter en helhetsbedömning får göras av avtalstextens innebörd. Att en integrationsklausul i svensk rätt skulle innebära att detta var otillåtet anser Bernitz vara föga troligt.¹¹⁹ Lehrberg menar i sin tur att det på grund av rättegångsbalkens tvingande regler om fri bevisföring och fri bevisvärdering inte torde vara möjligt att genom en integrationsklausul hindra en part från att åberopa, eller en domstol från att beakta, andra tolkningsdata än avtalshandlingen. Han menar dock att det förhåller sig annorlunda vid ett skiljeförfarande, eftersom rättegångsbalkens regler då inte är tvingande.¹²⁰

Hedwall menar att en integrationsklausul, genom vilken parterna överenskommit att endast det skriftliga avtalet skall ligga till grund för parternas mellanhavanden, automatiskt torde innebära att även *senare* ändringar skall vara i skriftlig form.¹²¹ Rudenstam och Svernlöv menar emellertid att en integrationsklausul inte kan anses omfatta sådana rättshandlingar som inträffat *efter* att det ifrågavarande avtalet ingåtts. Om så vore fallet skulle efterföljande order och tillägg inte omfattas av avtalet, vilket enligt författarna normalt inte kan anses ha varit parternas avsikt.¹²²

Adlercreutz menar att de tolkningsprinciper som utarbetats av UNIDROIT bör kunna utgöra vägledning vid tolkning av integrationsklausuler i svensk

---

¹¹⁴ Bernitz, s. 94.

¹¹⁵ Bernitz, s. 70 f.

¹¹⁶ Lehrberg, s. 79.

¹¹⁷ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 29.

¹¹⁸ Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 147.

¹¹⁹ Bernitz, s. 71.

¹²⁰ Lehrberg, s. 79.

¹²¹ Hedwall, s. 26. Det kan härvid noteras att avtal stundom innehåller en särskild ändringsklausul, enligt vilken avtalsändringar kräver skriftlig form. Se härom i kap 4.2.

¹²² Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 148.

rätt.¹²³ Enligt Adlercreutz får vad som uttrycks i UNIDROIT Principles Article 2.1.17 anses återspegla en integrationsklausuls innebörd i allmänhet.¹²⁴ Även Christina Ramberg menar att artikel 2.1.17 i UNIDROIT Principles motsvarar vad som gäller enligt svensk rätt.¹²⁵

Det bör slutligen noteras att många författare i doktrin framhåller att integrationsklausuler, när de tillämpas illojalt eller annars är att betrakta som oskäligen i det enskilda avtalsförhållandet, kan jämkas eller åsidosättas med stöd av 36 § avtalslagen.¹²⁶

4.1.2.2 Arbetsdomstolens dom, AD 2007 nr 86

Det finns beträffande integrationsklausulers betydelse ytterst få avgöranden i svensk rättspraxis.¹²⁷ I en relativt nyligen avkunnad dom, AD 2007 nr 86, har Arbetsdomstolen emellertid haft anledning att pröva huruvida en integrationsklausul kan eliminera eller minska betydelsen av avtalspreliminärer.¹²⁸

Frågan i AD 2007 nr 86 var huruvida skäl förelåg för avskedande av en anställd försäljare, som för privat bruk hade gjort kontantuttag med hjälp av arbetsgivarens betalkort. Det skriftliga anställningsavtalet gav inte uttryck för att arbetstagaren hade rätt att förfara på sådant sätt, vilket emellertid arbetstagaren själv gjorde gällande. Arbetsdomstolen hade således att ta ställning till huruvida en sådan användning av bolagets betalkort var förenlig med dennes anställningsavtal eller eljest var att anse som tillåten.

Arbetsdomstolen fastslog inledningsvis att det fick anses klarlagt att det före ett ägarskifte i företaget fanns en praxis som innebar att det var tillåtet att göra uttag för privata utgifter med hjälp av betalkortet. Vidare konstaterade domstolen att arbetsgivaren inte hade klargjort att denna praxis skulle ha upphört i samband med ägarskiftet i företaget.

I det skriftliga anställningsavtalet, som ingåtts några månader efter ägarskiftet, hade en integrationsklausul intagits. Klausulen föreskrev att det skriftliga avtalet innebar en fullständig reglering av avtalsförhållandet mellan parterna, att avtalet ersatte samtliga tidigare muntliga eller skriftliga åtaganden, överenskommelser och arrangemang samt att ändringar av avtalet skulle vara skriftliga för att vara giltiga. Arbetsdomstolen noterar i domskälen att integrationsklausuler typiskt sett har till syfte att eliminera, eller i vart fall minska, betydelsen av sådana muntliga och skriftliga uttalanden som kan ha gjorts under avtalsförhandlingarna, samt att för framtiden klargöra att ändringar i avtalet måste göras i skriftlig form. Vidare

---

¹²³ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 29.

¹²⁴ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 23.

¹²⁵ Christina Ramberg i Svernlöv (red.), *Internationella avtal – i teori och praktik*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2003 [nedan Internationella avtal: Ramberg], s. 47.

¹²⁶ Ramberg i festskrift till Bernitz, s. 93, von Post, s. 212, Hellner, s. 202, Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 148, Hedwall, s. 26 och Lehrberg, s. 79.

¹²⁷ Sjöman i SvJT, s 572.

¹²⁸ Övriga frågor som i rättsfallet behandlas kommer här inte att beröras.

framhåller Arbetsdomstolen att betydelsen av integrationsklausuler inte synes ha blivit belyst i tidigare rättspraxis. Då en integrationsklausul har karaktären av en standardklausul menar domstolen att dess betydelse får bedömas mot bakgrund av det faktum att klausulen kanske inte alls har uppmärksamats av den part som inte själv har utformat avtalstexten. Arbetsdomstolen ansåg sig emellertid inte ha anledning att gå in på synpunkter av nu nämnda slag. Enligt domstolen fick man istället i första hand försöka utröna vad parterna kunde antas ha avsett med klausulen. Bedömningen härvid borde enligt domstolen göras med ledning av sedvanliga avtalstolkningsprinciper, varvid betydelse även skulle tillmätas parternas faktiska agerande.

Vid bedömning av den ifrågavarande tvisten inledde Arbetsdomstolen med att konstatera att det vid tiden före ägarskiftet i företaget funnits en praxis som tillät användning av företagskortet för privata utgifter, vilka sedan avräknades mot lönen. Domstolen framhöll vidare att den aktuella arbetsgivaren, vid tiden före ägarbytet, även hade vissa andra anställningsförmåner, såsom mobiltelefon och hemdator. Dessa förmåner hade arbetstagaren behållit även efter att det skriftliga anställningsavtalet ingicks – detta trots att förmånerna inte framgick därav. Arbetsdomstolen noterar således att parterna beträffande dessa övriga förmåner inte hade upprätthållit integrationsklausulen. Vidare hade det enligt domstolen, efter att det skriftliga anställningsavtalets ingåtts, förekommit att arbetstagaren använt företagskortet för privatuttag, utan att arbetsgivaren invänt däremot. Mot bakgrund av dessa omständigheter drog Arbetsdomstolen slutsatsen att integrationsklausulen inte var avsedd att utsläcka vissa redan tidigare förekommande anställningsförmåner, trots att dessa inte uttryckligen angetts i avtalsdokumentet. Klausulen ansågs därför inte kunna ges den innebörden att arbetstagarens aktuella användning av företagskortet hade varit i strid med de för honom gällande anställningsvillkoren.

Erik Sjöman noterar, i sin kommentar till rättsfallet i *Svensk Juristtidning*, att domen inte innehåller några hänvisningar till de internationella principsamlingarnas bestämmelser¹²⁹ om integrationsklausuler. Trots att Arbetsdomstolen naturligtvis inte är bundna av dessa, då de inte utgör lag eller annars gjorts tillämpliga i det aktuella avtalet, menar Sjöman att det ”mot bakgrund av avsaknaden av svenska lagregler och svensk rättspraxis i ämnet hade varit naturligt att peka på dem och de lösningar som där valts”.¹³⁰ Sjöman menar att Arbetsdomstolen rimligen hade kunnat stödja sig på PECL Article 2:105(4), vid dess resonemang kring betydelsen av parternas efterföljande agerande. Då arbetsgivaren hade låtit arbetstagaren behålla vissa andra förmåner som inte framgick av det skriftliga avtalet,

---

¹²⁹ Unidroit Principles Article 2.1.17 och PECL Article 2:105.

¹³⁰ Sjöman i SvJT, s. 574. Jmf även Jan Hellner, *Unidroit's principer för internationella avtal*, Lex Ferenda, Juristförlaget, Stockholm, 1996, s. 69 ff. Hellner menar (s. 83) att man vid avgörande av en tvist ofta har gott skäl att se till Unidroit's principer för att finna inspiration till en lösning. Även Hultmark menar att UNIDROIT Principles bör beaktas av domaren, då man kan utgå ifrån att principerna i många fall ger uttryck för lämpliga lösningar, se Hultmark i JT, s. 668 f.

samt i andra fall godtagit att arbetstagaren fortsatte att använda företagskortet för privata uttag, hade det enligt Sjöman legat nära till hands att sluta sig till att arbetsgivaren därigenom förlorat möjligheten att i det aktuella avseendet åberopa integrationsklausulen.¹³¹ Genom tillämpning av PECL menar Sjöman att Arbetsdomstolens fastställande, eller snarare fingering, av en gemensam partsavsikt hade kunnat undvikas.¹³²

Det har ibland ifrågasatts huruvida integrationsklausuler över huvud har någon rättsverkan i svensk rätt.¹³³ Enligt Sjöman skulle Arbetsdomstolens dom, vid en ytlig betraktelse, möjligen kunna anföras till stöd för en sådan uppfattning, då Arbetsdomstolen fann att den ifrågavarande integrationsklausulen inte uteslöt att vissa i det skriftliga avtalet oförankrade förmåner ändå gällde. Sjöman menar att tvisten således fick samma utgång som vad som rimligen hade blivit fallet om integrationsklausulen inte alls förekom. Denne framhåller emellertid att klausulen inte därmed helt saknade betydelse. Tvärtom menar Sjöman att Arbetsdomstolens domskäl tydligt visar att integrationsklausulens existens föranledde en prövning av huruvida det, *trots* klausulen, fanns skäl att beakta omständigheter utanför det skriftliga avtalet. Av rättsfallet drar Sjöman således slutsatsen att den part som trots förekomsten av en integrationsklausul vill hävda en rättighet, som vare sig uttryckligen eller tolkningsvis följer av det skriftliga avtalet, har att styrka såväl att någon överenskommelse om rättigheten har träffats som att avsikten varit att denna rättighet skall gälla trots integrationsklausulen.¹³⁴

Sjöman anser att Arbetsdomstolens avgörande illustrerar faran i att fästa för stor tilltro till integrationsklausulens betydelse för avtalsinnehållet. Av domen menar Sjöman att det torde stå klart att en standardformulerad integrationsklausul inte kan utesluta att avtalets förhistoria kan komma att beaktas vid tolkning av avtalstexten. Han menar härvid att det torde vara omöjligt att genom en integrationsklausul – hur noggrant utformad en sådan klausul än må vara – *helt* eliminera betydelsen av det skriftliga avtalets förhistoria och andra omständigheter utanför avtalshandlingen.¹³⁵ Sjöman synes dock anse att parterna med en integrationsklausul kan *minimera* utrymmet för åberopande av överenskommelser utanför det skriftliga avtalet.¹³⁶

Det bör slutligen noteras att det enligt Sjöman inte finns någonting i Arbetsdomstolens domskäl som antyder att det för domstolens slutsatser var avgörande att det i målet rörde sig om ett anställningsavtal. Han framhåller dock att det likväl inte kan uteslutas att domstolens resonemang färgats av särskilda arbetstagar skyddshänsyn, och att viss försiktighet därför kan vara

---

¹³¹ Sjöman i SvJT, s. 576 f.

¹³² Sjöman i SvJT, s. 577, not 16. Jmf även Jan Ramberg, *Avtalstolkningsmetoder*, Festskrift till Gösta Walin, Norstedts Juridik, Stockholm, 2002, s. 511.

¹³³ Se exempelvis von Post, s. 212 och Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 28 f.

¹³⁴ Sjöman i SvJT, s. 576. Jmf Edlund, s. 173.

¹³⁵ Sjöman i SvJT, s. 577.

¹³⁶ Se Sjöman i SvJT, s. 577, not 18.

påkallad när det gäller att utan vidare lägga den aktuella domen till grund för antaganden om vad som gäller i rent kommersiella förhållanden.¹³⁷

4.1.3 Betydelsen av integrationsklausuler i förhållande till dispositiv rätt

En särskild fråga är huruvida integrationsklausuler kan utesluta tillämpningen av dispositiv rätt och åsidosätta exempelvis köplagens ansvarsregler. Köplagens bestämmelser kan, liksom alla dispositiva rättsregler, avtalas bort av parterna, med reservation för 36 § avtalslagen. En fråga är emellertid i vilken mån en tydlig men allmänt hållen integrationsklausul kan åsidosätta dispositiva bestämmelser.

4.1.3.1 Uppfattningar i doktrin

Enligt Bert Lehrberg har man i den vetenskapliga behandlingen av tolkningsläran under de senare årtiondena tenderat att lägga stor vikt vid utfyllande dispositiva rättsregler, vilka utvecklats för olika typer av avtal. Tendensen att anknyta till dispositiv rätt är enligt Lehrberg särskilt påtaglig då tolkningen rör friskrivningsklausuler och andra tyngande eller överraskande villkor. Denne menar att det, för att friskriva sig från en dispositiv lagregel, krävs att detta klart framgår för medkontrahenten.¹³⁸ Som exempel nämner Lehrberg rättsfallet NJA 1942 s 548, vilket rörde en force majeure-klausul i allmänna leveransvillkor vid ett köpeavtal. Klausulen ifråga stadgade att säljaren, om någon av vissa uppräknade omständigheter inträffade, ägde häva avtalet utan skadeståndsskyldighet. Rådhusrättens dom, vilken lämnades oförändrad av överrätterna, grundades på en tolkning av bestämmelsen om force majeure i 24 § i 1905 års köplag. Härvid intolkades som en ytterligare förutsättning för avtalsklausulens tillämplighet att omständigheten i fråga gjort det omöjligt för säljaren att fullgöra leveransen.

Jan Ramberg och Christina Ramberg har, i ett generellt resonemang rörande betydelsen av dispositiv rätt, uttalat att det faktum att parterna inte uttryckligen reglerat en viss fråga i avtalet inte behöver betyda att de därmed är överens om att dispositiv rätt skall användas för utfyllning. Författarna menar att det kan vara svårt att bedöma huruvida man vid tolkningen skall lägga störst vikt vid dispositiv rätt eller parternas underförstådda gemensamma partsvilja, liksom huruvida avtalet har en lucka eller om en bestämmelse skall tolkas e contrario.¹³⁹ Enligt den så kallade minimumregeln bör ett avtal vid otydlighet tolkas på sätt som ger det minst betungande resultatet för den förpliktigade. Som referenspunkt för vad som utgör det minst betungande anser Ramberg och Ramberg det vara naturligt att jämföra med dispositiv rätt. Därmed anser författarna att minimumregeln kan anses innebära att den part som önskar ålägga motparten en tyngre

¹³⁷ Sjöman i SvJT, s. 577, not 19.

¹³⁸ Lehrberg, s. 136 ff.

¹³⁹ Ramberg och Ramberg, s. 153.

förpliktelse än vad som följer av dispositiv rätt bör göra detta på ett tydligt sätt, då det annars finns en risk att dispositiv rätt läggs till grund för tolkningen.¹⁴⁰

En variant av integrationsklausuler kan uttryckligen ta sikte på att utestänga tillämpningen av dispositiva lagregler. Stefan Lindskog ger följande exempel på sådan klausul:

*Detta kontrakt är avsett att utgöra ett heltäckande regelsystem för parternas mellanhavanden. Skulle det visa sig att för viss situation bestämmelse i kontraktet saknas skall därför i detta läge ej eljest gällande rättsregler tillämpas; istället skall ske en med utgångspunkt i kontraktets intressebalansering utfyllande tolkning.*¹⁴¹

Enligt Lindskog är bestämmelser av nu nämnda slag relativt sällsynta och i förekommande fall regelmässigt skraddarsydda. Lindskog menar att klausulen fyller en funktion genom att utgöra en viss gardering mot oförutsedda tvistelösningar, för det fall avtalet innehåller luckor. Han understryker emellertid att bestämmelsens räckvidd är tveksam. För att en domstol eller en skiljenämnd tolkningsvis skall utfylla avtalet med en bestämmelse som avviker från dispositiv rätt torde, enligt Lindskog, förutsättas att regeln mot bakgrund av avtalets innehåll och struktur ter sig näraliggande och balanserad. Vidare torde det förutsättas att regeln har i vart fall visst mer konkret stöd i det ingångna avtalet. Enbart den omständigheten att de övriga avtalsvillkoren genomgående gynnar en part menar Lindskog inte vara tillräckligt för att denna part skall gynnas också i det ifrågasvarande hänseendet. Dock anser Lindskog att en i avtalet intagen bakgrundsbeskrivning bör kunna läggas till grund för en lösning avvikande från en dispositiv bestämmelse, om denna lösning till skillnad från den dispositiva rätten klart främjar det avtalsändamål som parterna angett.¹⁴²

Mats Sacklén har berört den nu aktuella frågan i en artikel rörande felansvaret vid aktieköp. Enligt Sacklén bör även en allmänt men likväl tydligt formulerad friskrivningsklausul leda köparen till viss eftertanke – detta särskilt om köpeavtalet noggrant penetrerats av parterna på förhandlingsstadiet. Han menar att en sådan klausul dessutom bör ses i sitt sammanhang, varför det kan saknas anledning att betrakta bestämmelsen som otillbörligt generell eller allmän i sin formulering. Om säljaren exempelvis åtagit sig ett omfattande garantiansvar, torde det enligt Sacklén saknas anledning att ge en integrationsklausul en restriktiv tolkning.¹⁴³

Anders Johansson menar, i en artikel beträffande undersökningsplikten vid företagsförvärv, att en integrationsklausul ur parternas synvinkel kan verka ändamålsenlig, då man genom en sådan klausul söker skapa sig en bättre bild av avtalsinnehållet. Johansson noterar emellertid att det ingalunda är

---

¹⁴⁰ Ramberg och Ramberg, s. 154.

¹⁴¹ Lindskog, s. 154.

¹⁴² Lindskog, s. 154.

¹⁴³ Mats Sacklén, *Om felansvaret vid aktieköp*, Svensk Juristtidning, 1993 [nedan Sacklén], s. 840.

självkänt att integrationsklausuler förbehållslöst godtas av en svensk domstol. Man kan enligt Johansson således inte utan vidare utgå ifrån att det skriftliga avtalet blir ensamt avgörande. Risken för att kompletterande regler blir aktuella är enligt denne särskilt påtaglig om det föreligger stor skillnad i parternas styrkeförhållande, då detta ger ett större utrymme att tillämpa 36 § avtalslagen.¹⁴⁴

Erik Sjöman har, i ett skiljedomsreferat i Juridisk Tidskrift, avhandlat frågan huruvida en integrationsklausul i ett avtal innebär att tillämpning av utfyllande rätt, såsom köplagens felregler, är utesluten.¹⁴⁵ I referatet gör Sjöman gällande att en integrationsklausuls enda syfte – enligt vedertagen uppfattning – normalt är att eliminera, eller i möjligaste mån minska, betydelsen av sådana uttalanden och åtaganden som eventuellt föregått avtalet, men inte influtit i det slutliga avtalsdokumentet.¹⁴⁶ Sjöman noterar emellertid att andra uppfattningar finns i såväl doktrin¹⁴⁷ som i det praktiska affärslivet och menar att det därför råder viss osäkerhet rörande innebörden av en integrationsklausul.¹⁴⁸ Även efter genomgång av skiljedomspraxis drar Sjöman slutsatsen att en integrationsklausuls betydelse för tillämpningen av dispositiv rätt är oklar, vilket han anser vara otillfredsställande med tanke på den ökade användningen av klausulen.¹⁴⁹

Sjöman påpekar att bedömningen av vilken betydelse som skall tilläggas en integrationsklausul är en ren tolkningsfråga som, i enlighet med befintliga avtalstolkningsprinciper, får avgöras med hänsyn till klausulens lydelse, avtalets utformning och övriga tolkningsdata i det enskilda fallet. När fråga är om rent kommersiella avtal måste emellertid stor vikt fästas vid ordalydelsen och stränga krav ställas för att tolkningsvis ge avtalet en annan innebörd än vad som kan utläsas av texten.¹⁵⁰

Sjöman menar att det kan finnas anledning att överväga om en standardmässig integrationsklausul överhuvudtaget är lämplig att införa i avtalet, då bristande uppmärksamhet härvid kan leda till oönskade effekter. För det fall parterna önskar säkerställa att dispositiv rätt i något avseende *inte* skall tillämpas på avtalet, menar Sjöman att avtalsskrivaren bör låta detta tydligt framgå och dessutom ange vad som skall gälla istället för dispositiv rätt. Således bör avtalsförfattaren inte förlita sig på en integrationsklausul av standardlydelse, då en sådan enligt Sjöman typiskt sett inte utesluter en tillämpning av dispositiv rätt. Om parterna, i omvänd

---

¹⁴⁴ Anders Johansson, *Undersökningsplikt vid aktieförvärv – Frågor beträffande köplagens tillämpning vid förvärv av aktieförvärv*, Svensk juristtidning, 1990 [nedan Johansson], s. 87 f.

¹⁴⁵ Erik Sjöman, *Integrationsklausuler och dispositiv rätt*, Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet, 2002/03 [nedan Sjöman i JT], s. 935.

¹⁴⁶ Sjöman i JT, s. 935 f. Det kan härvid noteras att Sjöman understryker att detta även följer av UNIDROIT Principles Article 2.1.17 och PECL Article 2:105.

¹⁴⁷ Sjöman hänvisar härvid till exempelvis Sacklén, s. 812 ff., Johansson, s. 81 ff. och Calissendorff, s. 80 ff., se Sjöman i JT, s. 935 f.

¹⁴⁸ Sjöman i JT, s. 935 f.

¹⁴⁹ Sjöman i JT, s. 940.

¹⁵⁰ Sjöman i JT, s. 937.

situation, vill säkerställa att dispositiv rätt *skall* tillämpas utöver vad som anges i avtalet, kan en standardmässig integrationsklausul enligt Sjöman även i detta fall vara förenad med viss risk.¹⁵¹

Att en integrationsklausul utan vidare, och utan att det samtidigt framgår av avtalet vad som skall gälla istället, skulle ges den innebörden att tillämpning av utfyllande rätt är helt utesluten, är enligt Sjöman emellertid helt otänkbart. Saken menar han därför ställs på sin spets främst i de fall när avtalet visserligen reglerar en viss fråga, men utfyllande rätt innebär någonting ytterligare. Som exempel nämner Sjöman det fall att avtalet stadgar att fel skall föranleda rätt till nedsättning av köpeskillning, medan felet enligt utfyllande rätt också kan medföra rätt till hävning av avtalet.¹⁵²

4.1.3.2 Särskilt om förhållandet till 18 § köplagen

I 18 § köplagen anges att lagreglerna om fel blir tillämpliga när köparen förlitat sig på oriktiga uppgifter.¹⁵³ I första stycket fastslås att en vara skall anses felaktig om den inte överensstämmer med uppgifter om dess egenskaper eller användning, som säljaren har lämnat vid marknadsföringen av varan eller på annat sätt före köpet. En förutsättning för felansvar är vidare att den uppgift som har lämnats kan antas ha inverkat på köpet. Felansvar enligt första stycket kan enligt förarbetena inträda oavsett om den aktuella uppgiften lämnats i skriftlig form eller muntligen. För att det skall vara fråga om en uppgift av betydelse i paragrafens mening, fordras emellertid att uppgiften är tillräckligt konkret.¹⁵⁴ I paragrafens andra stycke föreskrivs att varan även skall anses felaktig om den inte överensstämmer med uppgifter om dess egenskaper eller användning som någon annan än säljaren, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, före köpet har lämnat vid marknadsföringen av varan. Felansvar förutsätter dock att säljaren har känt till eller borde ha känt till uppgifterna samt att dessa kan antas ha inverkat på köpet.

I 18 § tredje stycket köplagen stadgas emellertid att bestämmelserna i första och andra styckena inte gäller ”om uppgifterna har rättats i tid och på ett tydligt sätt”. En uppgift som har rättats på ett sätt som är ägnat att eliminera uppgiftens inverkan på det enskilda köpet förlorar således sin betydelse vid felbedömningen.¹⁵⁵ Frågan är emellertid huruvida bestämmelsen skall anses uttömmande ange på vilket sätt säljaren kan undgå marknadsföringsansvar, eller om säljaren genom en generell friskrivning – exempelvis i form av en integrationsklausul – kan undgå ansvar för lämnade uppgifter.

Av förarbetena till köplagen framgår att kraven på rättelseförfarandet får bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet och bland annat beroende av hur uppgiften har lämnats och vad den innebär. Som ett

---

¹⁵¹ Sjöman i JT, s. 940 f. Se även Sjöman i SvJT, s. 571, not 4.

¹⁵² Sjöman i SvJT, s. 572, not 4.

¹⁵³ Proposition 1988/89:76 om ny köplag, s. 87.

¹⁵⁴ Prop. 1988/89:76, s. 88.

¹⁵⁵ Prop. 1988/89:76, s. 90.

allmänt krav bör man, enligt förarbetena, ställa att uppgiften rättas på ett sätt som är minst lika tydligt som det sätt på vilket uppgiften ursprungligen lämnats. Det framhålls vidare att det av meddelandet tydligt skall framgå att fråga är om en rättelse av en ”viss tidigare uppgift”.¹⁵⁶ Rättelsen måste således vara konkret inriktad på en specifik oriktig uppgift.¹⁵⁷ Enligt förarbetena kan säljaren även undgå marknadsföringsansvar genom att klargöra att han inte kan stå för *riktigheten* av en lämnad uppgift. En sådan förklaring måste emellertid ta direkt sikte på den tidigare lämnade uppgiften.¹⁵⁸

Enligt Jan Ramberg framgår av förarbetena inte annat än hur själva rättelseförfarandet skall genomföras för att säljaren skall undgå marknadsföringsansvar. Ramberg menar att det inte kan antas att man därmed har avsett att omöjliggöra för säljaren att på annat sätt klargöra att denne inte vill åläggas ansvar för marknadsföringsuppgifterna.¹⁵⁹ Ramberg noterar att avtal, vilka tillkommit efter ikraftträdandet av den nya köplagen, stundom förses med integrationsklausuler som syftar till att eliminera det marknadsföringsansvar som åvilar säljaren enligt 18 § köplagen.¹⁶⁰ Enligt författaren finns det i och för sig inget skäl att motarbeta förekomsten eller giltigheten av sådana klausuler, då dessa är förenliga med principen om avtalsfrihet i 3 § köplagen och syftar till att undvika tvister i fråga om avtalsinnehållet. Ramberg noterar emellertid att integrationsklausuler i undantagsfall – om de används illojalt och köparen därför ingår avtalet under felaktiga förutsättningar – kan bli föremål för jämkning med stöd av 36 § avtalslagen.¹⁶¹

Ramberg har, i en artikel från 1994, vidare framhållit att 18 § tredje stycket skapar en oklarhet i fråga om förhållandet mellan 18 § och den generella bestämmelsen om avtalsfrihet i 3 § köplagen. Enligt sistnämnda stadgande skulle det enligt Ramberg vara möjligt att i ett avtal ange att ”18 § köplagen skall inte gälla”. Ramberg noterar emellertid att sådana ”närmast hånfulla försök” att undgå effekten av lagstiftarens rättspolitiska ställningstaganden riskerar att bemötas med en avtalsjämkning med stöd av 36 § avtalslagen. Istället menar Ramberg i artikeln att frekvensen av integrationsklausuler sannolikt kommer att öka, som ett resultat av något mer sofistikerade försök att undgå det ansvar som följer av 18 § köplagen.¹⁶²

Ulf Bernitz synes, i jämförelse med Ramberg, ställa sig mer tveksam till möjligheterna att genom en integrationsklausul åsidosätta 18 § köplagen.

---

¹⁵⁶ Prop. 1988/89:76, s. 90.

¹⁵⁷ Jan Ramberg, *Köplagen*, Fritze, Stockholm, 1995 [nedan Ramberg], s. 280.

¹⁵⁸ Prop. 1988/89:76, s. 90.

¹⁵⁹ Ramberg, s. 260.

¹⁶⁰ Ramberg, s. 114. Jmf även Calissendorff, s. 87.

¹⁶¹ Ramberg, s. 114, 261 och 281.

¹⁶² Jan Ramberg, *Avtalsautonomi och den dispositiva rätten*, Festskrift till Anders Agell, Iustus Förlag, Uppsala, 1994, s. 509. Det kan härvid noteras att Ramberg i en senare författad artikel menar att 18 § köplagen troligen får liten betydelse i praktiken, med hänsyn dels till möjligheten att med stöd av avtalsfriheten undgå 18 § samt dels till den rikliga förekomsten av integrationsklausuler, se Ramberg i festskrift till Bernitz, s. 94.

Författaren ifråga menar att vad som stadgas i 18 § köplagen torde vara i enlighet med en allmän princip. Med anledning härav menar Bernitz att det, trots att bestämmelsen i 18 § är dispositiv, torde fordras mer uttryckliga förbehåll än en allmänt hållen integrationsklausul för att åsidosätta säljarens marknadsföringsansvar.¹⁶³

Torgny Håstad å sin sida menar att det är en oviss fråga huruvida en säljare, genom att inta en integrationsklausul i ett mellan parterna skriftligt avtal, generellt kan friskriva sig från marknadsföringsansvar.¹⁶⁴ Mot en sådan möjlighet till generell friskrivning talar, enligt Håstad, det faktum att säljaren enligt propositionen endast undgår ansvar såvida denne förklarar sig inte kunna stå för riktigheten av en viss tidigare uppgift.¹⁶⁵ Håstad noterar emellertid att detta förarbetsuttalande inte har stöd i lagtexten, då köplagen trots allt är dispositiv. För att ansvaret enligt 18 § skall åsidosättas bör det, enligt Håstad, dock krävas att friskrivningen är tydlig, med hänsyn till vilka som är parter.¹⁶⁶

4.2 Ändringar av avtalet (Amendments)

Det huvudsakliga syftet med integrationsklausuler av det slag som ovan har behandlats är att eliminera betydelsen av vad som förevarit mellan parterna *före* avtalsslutet.¹⁶⁷ En bestämmelse som har nära samband med den redan beskrivna integrationsklausulen, och som ofta ses i kombination med en sådan, är den ändringsklausul som utesluter ändringar av avtalet *efter* avtalsslutet, annat än under förutsättning av vissa formkrav.¹⁶⁸ En ändringsklausul av nu nämnt slag kan se ut på följande sätt:

*Ändringar och tillägg till detta avtal kan endast göras skriftligen genom dokument undertecknade av behöriga företrädare för parterna.*¹⁶⁹

Förevarande klausul, vilken stadgar att tillägg eller ändringar av avtalet måste vara skriftliga för att kunna göras gällande, är en av de allra vanligast förekommande boilerplate-klausulerna.¹⁷⁰ Den ifrågavarande bestämmelsen utgör ett specialfall av avtalad skriftform och avser, liksom den i föregående kapitel nämnda integrationsklausulen, att främja det skriftliga avtalets genomslagskraft.¹⁷¹

---

¹⁶³ Bernitz, s. 71.

¹⁶⁴ Torgny Håstad, *Den nya köprätten*, femte upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2003 [nedan Håstad], s. 83.

¹⁶⁵ Håstad, s. 84 med hänvisning till prop. 1988/89:76, s. 90.

¹⁶⁶ Håstad, s. 84.

¹⁶⁷ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 23.

¹⁶⁸ Se Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 23. Det kan noteras att även ändringsklausuler stundtals benämns integrationsklausuler i doktrin – detta då bestämmelserna ofta förekommer i en gemensam klausul. För tydlighetens skull kommer här emellertid att skiljas mellan integrationsklausuler och ändringsklausuler.

¹⁶⁹ Edlund, s. 173.

¹⁷⁰ Svernlöv, s. 162.

¹⁷¹ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 24.

4.2.1 UNIDROIT Principles, PECL och CISG

I UNIDROIT Principles, Article 2.1.18 stadgas följande angående ändringsklausulens rättsverkan:

A contract in writing which contains a clause requiring any modification or termination by agreement to be in writing may not be otherwise modified or terminated. However, a party may be precluded by its conduct from asserting such a clause to the extent that the other party has acted in reliance on that conduct.

Således fastslås att ett avtal som huvudregel, om det innehåller en klausul enligt vilken skriftform krävs för att ändringar eller uppsägning av ett avtal skall vara giltiga, inte kan modifieras eller sägas upp på annat sätt än skriftligen. Undantag kan emellertid föreligga om en part har agerat på sätt som gett motparten anledning att förlita sig på sådant agerande.¹⁷²

En liknande bestämmelse, men med en i viss mån annorlunda innebörd, återfinns i Article 2:106 i PECL:

- (1) A clause in a written contract requiring any modification or ending by agreement to be made in writing establishes only a presumption that an agreement to modify or end the contract is not intended to be legally binding unless it is in writing.*
- (2) A party may by its statements or conduct be precluded from asserting such a clause to the extent that the other party has reasonably relied on them.*

Betydelsen av en ändringsklausul behandlas vidare i artikel 29 i den internationella köplagen, CISG¹⁷³, vilken föreskriver följande:

- (1) Ett avtal kan ändras eller bringas att upphöra genom en överenskommelse mellan parterna.*
- (2) Ett skriftligt avtal som innehåller en bestämmelse att en ändring eller ett upphävande av avtalet måste ske genom skriftlig överenskommelse kan inte ändras eller bringas att upphöra genom en överenskommelse på annat sätt. En part kan emellertid genom sitt handlande förlora möjligheten att åberopa en sådan bestämmelse i den mån den andra parten har förlitat sig på detta handlande.*

Enligt huvudregeln i artikel 29(2) kan part visserligen kräva en strikt tillämpning av det avtalade skriftkravet, men kan på grund av sitt uppträdande likväl vara förhindrad att göra klausulen gällande retroaktivt, i den mån motparten förlitat sig på hans uppträdande.¹⁷⁴ Enligt CISG kan således en senare muntlig ändring bli gällande trots att avtalet innehåller en ändringsklausul som stipulerar krav på skriftform.

---

¹⁷² Enligt Christina Ramberg motsvarar Article 2.1.18 vad som gäller enligt svensk rätt, se Internationella avtal: Ramberg, s. 48.

¹⁷³ Genom Sveriges ratifikation av 1980 års UN-konvention om internationella köp har CISG blivit gällande svensk rätt avseende internationella köp.

¹⁷⁴ Se Adlercreutz, s. 93.

4.2.2 Förekomst och utformning i svenska avtal

Bestämmelser om skriftlighetskrav som förutsättning för giltiga ändringar av avtalet återfinns i flera svenska standardavtal.¹⁷⁵ Exempelvis innehåller standardavtalet ALOS 81¹⁷⁶ en klausul i vilken det föreskrivs att ändringar i, och tillägg till, bestämmelserna endast gäller i den utsträckning detta skriftligen avtalats.¹⁷⁷ Även i den mekaniska verkstadsindustrins standardavtal, NL 01¹⁷⁸, återfinns en bestämmelse om att avvikelser från avtalsbestämmelserna kräver skriftlig form för att bli gällande.

Många ändringsförbud syftar till att ge skydd mot så kallade sidolöpare, med vilket åsyftas avvikande muntliga utfästelser av avtalspartens representanter. Exempelvis är försäljares orderblanketter ofta försedda med bestämmelser om att muntliga avvikelser eller tillägg är utan verkan.¹⁷⁹ En klausul som innehåller ett förbud mot sidolöpare har ansetts kunna vara riskfull för sådana parter som inte är väl bevandrade i avtalsteknik och kommersiella förhållanden.¹⁸⁰ På konsumentområdet har dylika förbehåll därför reglerats genom en särskild skyddsbestämmelse i distans- och hemförsäljningslagen, vari det stadgas att en sidolöpare med ett ändrat innehåll blir gällande gentemot företaget till förmån för konsumenten.¹⁸¹

Det förekommer att man i en ändringsklausul föreskriver att endast en eller flera i avtalet utpekade befattningshavare skall ha behörighet att besluta om ändringar i avtalet.¹⁸² Exempelvis kan ett företag med stor och spridd organisation ha ett behov av att skydda sig mot att, under ett arbetes gång, bli bundet av utfästelser om ändringar och eftergifter gjorda av företagets personal. Då företaget genom ställningsfullmakt kan komma att bli bundet av sådana utfästelser kan man i en särskild klausul i avtalet fastställa att ändringar inte får ske annat än skriftligen och endast av exempelvis VD:n själv. Härigenom kan företaget få en bättre överblick och kontroll över avtalsförhållandet.¹⁸³

---

¹⁷⁵ Ramberg och Ramberg, s. 138.

¹⁷⁶ Allmänna bestämmelser av år 1981 för leverans av gods (utan montage) till den offentliga sektorn.

¹⁷⁷ Noteras bör dock att ALOS 81 har ersatts av standardavtalet ALOS 05, vilket inte innehåller någon ändringsklausul.

¹⁷⁸ Allmänna leveransbestämmelser för leveranser av maskiner och annan mekanisk, elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige.

¹⁷⁹ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 24. Se även Adlercreutz, s. 92.

¹⁸⁰ Ramberg och Ramberg, s. 167. Det kan härvid noteras att man i NJA 1986 s 596, som rörde en tvist mellan en konsument och en näringsidkare, i huvudsak bortsåg från det skriftliga avtalet och en i avtalet intagen ändringsklausul. Det kan dock framhållas att Adlercreutz menar att större vikt sannolikt hade fästts vid de skriftliga handlingarnas lydelse om fråga inte varit om en avtalsrelation mellan konsument och näringsidkare, se Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 22.

¹⁸¹ 5 kap. 1 § distans- och hemförsäljningslagen (2005:59). Se även Ramberg och Ramberg, s. 167.

¹⁸² Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 142.

¹⁸³ Adlercreutz, s. 92.

4.2.3 Betydelsen av ändringsklausuler i svenska kommersiella avtal

I svensk avtalsrätt har muntliga avtal i regel lika bindande verkan som skriftliga, och muntliga utfästelser och uppgifter har vidare stor betydelse för tolkning och utfyllnad av skriftliga avtal.¹⁸⁴ Huvudprincipen i svensk avtalsrätt är emellertid att parterna själva, genom sitt avtal, kan avgöra vilka regler som skall gälla dem emellan. Under avtalets giltighetstid gäller vidare att parterna disponerar över avtalet, vilket innebär att de kan överenskomma om ändringar i avtalsförhållandet eller om annan tillämpning av avtalet.¹⁸⁵

Enligt Axel Adlercreutz kan ett krav på skriftform tänkas ha större betydelse i kommersiella förhållanden än inom konsumentområdet.¹⁸⁶ Parterna i kommersiella avtal har, liksom deras representanter, ofta större erfarenhet av avtalsinstrumentet och lägger i regel ner stort arbete på avtalets utformning. Enligt Adlercreutz skall det därför inte vara lika lätt att komma ifrån avtalets lydelse i dessa avtalsförhållanden som på konsumentområdet.¹⁸⁷

Enligt Adlercreutz kan kravet på skriftlig form för ändring av avtalet tänkas vara en ordningsregel, om parterna haft denna utgångspunkt vid klausulens tillkomst. Mera sannolikt anser han dock vara att en sådan klausul är avsedd att ange en giltighetsbetingelse för avtalet. Adlercreutz menar att bestämmelsen emellertid kan vara införd rent rutinmässigt och därför i praktiken kan åsidosättas genom parternas varaktiga agerande. För vad som gäller i en sådan situation saknas fasta regler i svensk rätt. Enligt Adlercreutz ligger det emellertid nära till hands att åsidosätta ändringsklausulen i ett sådant fall, med hänvisning till parternas frihet att disponera över avtalet.¹⁸⁸

Enligt Stefan Lindskog har en ändringsklausul av det innehåll som här är ifråga karaktären av en ordningsregel. För det fall parterna muntligen skulle överenskomma en ändring av avtalet är denna enligt klausulens lydelse inte gällande mellan parterna. Det står emellertid parterna fritt att ändra sig beträffande skriftlighetskravet, vilket Lindskog menar att parterna får antas ha gjort då de muntligen enas om en avtalsändring. Härmed menar Lindskog att klausulen som här är ifråga inte torde omöjliggöra giltigheten av en senare muntlig överenskommelse. Han framhåller emellertid att klausulen bör kunna innebära ett skärpt beviskrav för den som påstår att en muntlig överenskommelse har träffats. Beviskravet torde härvid ställas olika högt beroende på vilken typ av ändring som hävdas: vid löpande

---

¹⁸⁴ Bernitz, s. 181.

¹⁸⁵ Ramberg och Ramberg, s. 26. Se även Axel Adlercreutz, *Avtalsrätt I*, tolfte upplagan, Juristförlaget, Lund, 2002, sid 138.

¹⁸⁶ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 25. Se även Adlercreutz, s 92.

¹⁸⁷ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 25.

¹⁸⁸ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 25.

överenskommelsen som ingås under hand, och naturligen träffas muntligen, bör beviskravet ställas lägre än vid mera ingripande tillägg eller ändringar. Vidare menar Lindskog att "nivån" på personerna som ingår den muntliga överenskommelsen möjligen är en faktor av betydelse vid bedömningen av beviskravets höjd. Trots ovan nämnda omständigheter menar Lindskog att en ändringsklausul av här ifrågakommande slag erfarenhetsmässigt har goda skäl för sig. En ordningsregel som stipulerar ett skriftlighetskrav befrämjar enligt honom ordning och reda och kan, om parterna förmås inrätta sig därefter, fylla en funktion.¹⁸⁹

Tomas Rudenstam och Carl Svernlöv menar att en ändringsklausuls rättsverkan ofta är oklar. Enligt en inom avtalsrätten grundläggande princip kan varje avtal, oavsett hur det har ingåtts eller vilken form det har, ändras genom en senare överenskommelse parterna emellan. Parterna kan således muntligen komma överens om att frånga ändringsklausulen. Beviskravet för att så har skett kommer enligt Rudenstam och Svernlöv emellertid att vara högt. Den part som hävdar att en överenskommelse om att frånga den avtalade skriftformen har träffats har att bevisa såväl detta som den nya överenskommelsens innebörd.¹⁹⁰

Lars Edlund menar att bestämmelser av här aktuellt slag är ägnade att främja ordning och reda i avtalsförhållanden. Denne menar dock att parterna i praktiken ofta anpassar tillämpningen av avtalet till vad som anses ändamålsenligt i en uppkommen situation. Exempelvis kan brådska på båda parter sida göra att skriftlighetskravet eftersätts. Vidare kan en sådan avtalsklausul, vilken utpekar vissa personer som behöriga att företa ändringar, vara praktiskt otillfredsställande i ett fortlöpande projekt och därför komma att förbises. Edlund menar härvid att det i en efterföljande tvist kan framstå som onödigt formalistiskt att åberopa en ändringsklausul, när parterna av praktiska skäl gemensamt avvikit från den avtalade ordningen. Edlund understryker att en avtalad skriftform, som det här är fråga om, inte fråntar parterna möjligheten att muntligen överenskomma om en avvikelse från skriftkravet. Likaså framhåller han att parterna genom konkludent handlande kan anses ha avstått från den skriftform som avtalats. Det står således en part fritt att hävda att en muntlig överenskommelse har ingåtts, men dennes bevisbörda lär enligt Edlund bli tung.¹⁹¹

Enligt Adlercreutz finns ingen svensk rättspraxis som i egentlig mening belyser frågan om verkan av avtalad skriftform för avtalsändring. Frågan har, menar Adlercreutz, emellertid visst samband med frågan om vilken rättsverkan avtalad skriftform skall tillmätas generellt. Den senare frågan är enligt Adlercreutz mening relativt oklar och öppen för en nyanserad tillämpning.¹⁹² Liksom beträffande den i föregående kapitel behandlade klausulen synes Adlercreutz anse att en allmän förutsättning för rättsverkan av nu förevarande klausul är att denna inte tillförts avtalet rent

---

¹⁸⁹ Lindskog, s. 156 f.

¹⁹⁰ Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 141.

¹⁹¹ Edlund, s. 173 f.

¹⁹² Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 28. Jmf Grönfors, s. 72 f.

slentrianmässigt. Vidare synes Adlercreutz mena att motparten, för klausulens verkan, skall anses ha bort uppmärksamma den samt kunna antas ha förutsättningar att förstå dess innebörd.¹⁹³

Jan Ramberg och Christina Ramberg menar att ändringsförbud normalt är verksamma mellan kommersiella parter. Sådana klausuler leder enligt författarna till att man i stor utsträckning är förhindrad att beakta parternas beteenden efter avtalsslutet och att andra överenskommelser än de som uttryckligen anges i klausulen är utan rättslig verkan. Enligt Ramberg och Ramberg bör en ändringsklausul som föreskriver skriftlig form emellertid inte upprätthållas ovillkorligen. Exempelvis menar författarna att ett sådant krav inte bör vidmakthållas i en situation där parterna sluter ett muntligt kompletterande avtal, varefter den ena parten, när denne ej längre önskar vara bunden av den kompletterande överenskommelsen, illojalt hänvisar till skriftlighetskravet. Ramberg och Ramberg hänvisar härvid till artikel 29(2) i CISG, som visserligen endast gäller vid internationella köp. Författarna menar emellertid att samma resultat som följer av nu nämnda artikel kan uppnås generellt även för andra avtal, enligt de allmänna avtalsrättsliga principer som uttrycks i UNIDROIT Principles Article 2.1.18 och PECL 2:106.¹⁹⁴

Enligt Adlercreutz kan CISG tänkas bli analogt tillämplig även på köp som inte är av internationell karaktär. Han menar därför att man bör kunna tillämpa artikel 29(2) i CISG för att därigenom ge ändringsklausuler en väl avpassad och smidigt utformad rättsverkan.¹⁹⁵ Enligt artikel 29(2) kan en senare muntlig ändring bli gällande trots att avtalet innehåller en ändringsklausul som stipulerar skriftform. Enligt Rudenstam och Svernlöv leder det nämnda undantaget till oklarhet, då det innebär att en ändringsklausul inte utgör en garanti för att senare muntliga ändringar inte skall anses ha ändrat avtalet. Författarna menar emellertid att ändringklausulen ändå kan fylla en funktion, då den som hävdar att en muntlig ändring har gjorts då även har att bevisa att överenskommelse träffats om att frångå det avtalade skriftlighetskravet.¹⁹⁶

Det kan vara värt att slutligen notera att en oskälig tillämpning av en avtalad skriftform för ändring kan åtkommas med stöd av 36 § avtalslagen.¹⁹⁷

4.3 Partiell ogiltighet (Partial invalidity)

Många rättssystem, däribland det svenska, ger domstolen möjlighet att jämka eller åsidosätta avtal eller avtalsbestämmelser som är att anse som oskäliga. För att undvika att avtalet helt ogiltigförklaras, för det fall en

---

¹⁹³ Se Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 28 och Adlercreutz, s. 92.

¹⁹⁴ Ramberg och Ramberg, s. 167 f.

¹⁹⁵ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 28. Se även Adlercreutz, s. 93.

¹⁹⁶ Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 141 f.

¹⁹⁷ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 28. Se även Ramberg och Ramberg, s. 168 och Adlercreutz, s. 93.

bestämmelse av någon anledning befunnits ogiltig, införs i avtalet ofta en så kallad separationsklausul om partiell ogiltighet.¹⁹⁸ En sådan klausul kan vara formulerad på följande sätt:

*Om någon bestämmelse i detta avtal eller del därav befinns ogiltig, skall detta inte påverka avtalet i dess helhet utan detta skall tillämpas med vederbörlig anpassning till den uppkomna ogiltigheten.*¹⁹⁹

Klausuler av förevarande slag har enligt Carl Svernlöv visst stöd i amerikanska rättsfall, men torde enligt författaren knappast vara bindande för en svensk domstol eller skiljenämnd. Svernlöv ifrågasätter även huruvida jämkning alltid är ett önskvärt resultat, då detta för en part kan leda till oskäligare resultat än om avtalet helt hade ogiltigförklarats.²⁰⁰

Lars Edlund ställer sig frågande huruvida en klausultyp av nu nämnda slag tillför något som inte redan följer av svensk rätt. En jämkning enligt 36 § avtalslagen avser som huvudregel endast enskilda klausuler. Med stöd av samma lagbestämmelse kan dock hela avtalet jämkas bort, om ogiltigheten är av sådan omfattning att den helt undanrycker grunderna för avtalet. Total ogiltighet kan även bli resultatet vid tillämpning av förutsättningsläran. För det fall ogiltighet grundar sig på en offentlighetsrättslig bestämmelse, såsom en konkurrensrättslig regel, är det ovidkommande vad parterna har avtalat och därför utan betydelse om avtalet innehåller en klausul av här angiven innebörd. Med anledning av de nu anförda omständigheterna drar Edlund slutsatsen att klausuler om partiell ogiltighet generellt saknar funktion i svensk rätt. Edlund menar att en sådan avtalsbestämmelse möjligen kan utgöra tolkningsdata när en part vid partiell ogiltighet vill få hela avtalet ogiltigförklarat. I en sådan situation menar Edlund att en klausul enligt ovan medför någon form av presumtionsverkan för avtalets fortsatta giltighet.²⁰¹

Det förtjänar att i detta sammanhang tilläggas att det i UNIDROIT Principles Article 3.1.16 stadgas följande:

Where a ground of avoidance affects only individual terms of the contract, the effect of avoidance is limited to those terms unless, having regard to the circumstances, it is unreasonable to uphold the remaining contract.

Christina Ramberg menar att artikeln ovan förefaller motsvara svensk rätt, då 36 § avtalslagen ger möjlighet till jämkning av avtal.²⁰²

---

¹⁹⁸ Svernlöv, s. 171.

¹⁹⁹ Edlund, s. 174.

²⁰⁰ Svernlöv, s. 171.

²⁰¹ Edlund, s. 174.

²⁰² Internationella avtal: Ramberg, s. 50.

4.4 Rubriker (Headings)

Ibland återfinns i svenska avtal en klausul med texten:

*Vid tolkning av detta avtal skall rubrikerna inte tillmätas någon betydelse.*²⁰³

Enligt de i svensk rätt gällande principerna för avtalstolkning skall hänsyn tas till samtliga relevanta tolkningsdata, såsom parternas avsikt, avtalstexten och omständigheterna vid avtalets tillkomst. Enligt den i det angloamerikanska rättssystemet gällande principen om ”the parol evidence rule” är avtalstexten som huvudregel ensamt avgörande i en tolkningssituation, även om det numera görs vissa undantag här ifrån. I ett rättssystem där avtalstolkningen är starkt inriktad på avtalshandlingens lydelse kan rubrikerna naturligtvis få stor betydelse, varför en klausul av här angivet slag kan fylla en faktisk funktion. Vid tillämpning av en tolkningsmetod som den svenska, där man mer ser till avtalets helhet, får klausulen ifråga rimligen mindre betydelse. Enligt Lars Edlund lär rubrikerna vid användning av svenska tolkningsprinciper tillmätas ett lågt bevisvärde, varför han menar att rubrikklausulen saknar någon egentlig funktion i en svensk avtalsmiljö.²⁰⁴

Carl Svernlöv menar att en bestämmelse av här nämnda slag möjligen i viss mån kan minska en motparts möjligheter att hävda att en rubrik skapar en sådan oklarhet som enligt amerikansk rätt möjliggör att bevisning utanför avtalet får inbringas för att tolka den påstådda oklarheten. Ett annat skäl till klausulen menar författaren kan vara att rubrikers utformning, till skillnad från texten i varje enskild klausul, sällan är föremål för några särskilt intensiva förhandlingar. Att parternas omsorgsfullt formulerade och förhandlade klausuler då inte borde kunna sättas ur spel genom inverkan av en rubrik är emellertid enligt Svernlöv ett naivt resonemang. Enligt denne förefaller det mycket osannolikt att en svensk domstol eller skiljenämnd, enbart på grund av en olyckligt formulerad rubrik, skulle åsidosätta en bestämmelse och därigenom skapa en oskälig lösning. Vidare anser Svernlöv att det synes märkligt att avtala bort tillgängliga tolkningsdata, då en bestämmelse i ett välformulerat avtal torde hamna under just den rubrik till vilken den hör hemma. Svernlöv drar därmed slutsatsen att en klausul om rubriker i de flesta fall får anses vara överflödig.²⁰⁵

4.5 Icke-avstående (Non-waiver)

Som redan nämnts kan vad som inträffat *före* avtalets ingående komma att tillmätas betydelse vid en senare tolkning av avtalet.²⁰⁶ På motsvarande sätt kan parternas beteende *efter* avtalets ingående vara av betydelse vid

---

²⁰³ Edlund, s. 174.

²⁰⁴ Edlund, s. 174 f.

²⁰⁵ Svernlöv, s 174 f.

²⁰⁶ Se ovan, kap 2.2.

avtalsstolkningen.²⁰⁷ Parterna har möjlighet att, trots vad som skriftligen har överenskommits dem emellan, disponera över avtalsinnehållet genom sättet på vilket de tillämpar avtalet.²⁰⁸ Om en part har accepterat en viss tillämpning av avtalet, trots att avtalstexten och andra tolkningsdata ger stöd för en annan tillämpning, kan detta komma att påverka en senare tolkning och anses belysa hur parterna själva har uppfattat avtalet.²⁰⁹

Enligt huvudregeln medför inte en parts förmånliga avtalstillämpning att denne förlorar sin rätt att senare kräva ett strikt iakttagande av avtalets bestämmelser.²¹⁰ Den faktiska avtalstillämpningen kan då sägas vara grundad på *kulans*, som inte skall räknas den eftergivande parten till nackdel.²¹¹ Om en part regelmässigt och under viss tid medgivit en viss avtalstillämpning, som står i strid med vad denne har rätt att kräva, kan detta emellertid uppfattas som en *eftergift*, varmed den eftergivande parten förlorar sin rätt att åberopa avtalet enligt dess ordalydelse.²¹²

För att undvika att en generös avtalstillämpning skall uppfattas som en eftergift kan det i avtal förekomma en klausul av följande eller liknande lydelse:

*Parts underlåtenhet att tillämpa något villkor enligt detta avtal strikt enligt ordalydelsen skall inte anses innefatta något avstående från någon rättighet enligt avtalet och underlåtenheten skall inte heller medföra att parten förlorar rätten att senare påkalla tillämpning av det aktuella villkoret eller annat villkor i avtalet.*²¹³

En bestämmelse av ovan slag har sitt ursprung i varaktiga avtal, där handlingsmönster vilka avviker från det skriftliga avtalet ofta utvecklas. Bestämmelsen syftar sålunda till att möjliggöra avvikelser från kontraktet, utan att detta skall medföra en risk för påstående om en konkludent överenskommen ändring av avtalet.²¹⁴ Tanken bakom den ifrågavarande klausulen är således att en part skall kunna tolerera ett visst avtalsstridigt beteende hos motparten, utan att därigenom anses ha av sagt sig rätten att framledes kräva en mer bokstavstrogen tillämpning av avtalet.²¹⁵

I angloamerikanska rättssystem utgör en så kallad ”waiver” en sorts – uttryckligen eller konkludent – frivillig fränsägelse av en viss rättighet. För att avtalet inte skall komma att anses ändrat genom endera partens passivitet, tar parterna därför ibland in en så kallad ”non waiver clause” i det skriftliga avtalet. Sådana klausuler accepteras normalt i amerikansk rätt,

---

²⁰⁷ Ramberg och Ramberg, s. 165. Se även UNIDROIT Principles Art 4.3(c) och PECL 5:102(b).

²⁰⁸ Lehrberg, s. 119.

²⁰⁹ Ramberg och Ramberg, s. 165.

²¹⁰ Lehrberg, s. 119. Se även Adlercreutz, s. 88 f.

²¹¹ Adlercreutz, s. 88.

²¹² Lehrberg, s. 119. Enligt Adlercreutz är försiktighet påkallad när det gäller att med ledning av avtalstillämpningen fastställa ett avtalsinnehåll som strider mot avtalets lydelse, se Adlercreutz, s. 88 f.

²¹³ Edlund, s. 175.

²¹⁴ Lindskog, s. 158.

²¹⁵ Edlund, s. 175.

men kan likväl förlora sin betydelse för det fall en part genom konkludent handlande anses ha av sagt sig non waiver-klausulen. Därmed kan parten förlora rätten att hävda klausulen gentemot motparten. Genom att rutinmässigt godta en viss avtalstillämpning kan en part således, även i amerikansk rätt, förlora rätten att – förekomsten av en non waiver-klausul till trots – åberopa en strikt tillämpning av avtalet.²¹⁶

Enligt svenska avtalstolkningsprinciper utgör parternas faktiska tillämpning av avtalet en viktig indikation på avtalets rätta innebörd. Av bestämmelsen i 3 § köplagen, vilken motsvarar allmänna avtalsrättsliga principer, följer att parternas praxis kan utgöra ett avtalsutfyllande element. Med anledning härav är det enligt Lars Edlund oklart vilken betydelse en klausul om icke-avstående kan ha i svensk rätt. Denne menar att klausulen möjligen kan göra bevisbördan något tyngre för den part som i strid med avtalstexten vill hävda en tolkning baserad på den faktiska avtalstillämpningen.²¹⁷

Enligt Stefan Lindskog har klausulen ifråga normalt verkan även när avtalspartens handlande är sådant att det annars hade förändrat avtalsinnehållet.²¹⁸ Edlund ifrågasätter emellertid huruvida en bestämmelse rörande icke-avstående är förenlig med allmänna civilrättsliga principer. Enligt en sådan princip är part skyldig att inom skälig tid reklamera mot avtalsbrott. Edlund menar att det inte synes vara möjligt för en part som inte reklamerat i tid att likväl häva avtalet med stöd av en icke-avståendeklausul. Då reklamationsbestämmelserna väger tungt i det civilrättsliga påföljdssystemet anser Edlund att det krävs en uttrycklig avtalsbestämmelse för att sätta dem ur spel. Edlund menar emellertid att klausulen ifråga kan fylla en funktion för det fall part tidigare accepterat avtalsbrott, men rättidigt reklamerar mot ett nytt avtalsstridigt beteende. Enligt denne skulle den avtalsbrytande parten i ett sådant fall inte kunna hänvisa till tidigare partsbruk.²¹⁹

4.6 Meddelande (Notices)

En ofta används klausultext är:

*Meddelande till part enligt detta avtal skall skickas till nedan angivna adresser, eller annan adress som parten skriftligen angivit, genom rekommenderat brev. Meddelandet skall anses ha kommit parterna tillhanda senast tre dagar efter avsändandet.*²²⁰

Enligt 82 § köplagen går reklamationer, hävningsförklaringar och liknande meddelanden på mottagarens risk. En klausul av ovan angiven art utgör därför närmast en anvisning om ändamålsenligt sätt att sända sådana

---

²¹⁶ Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 153.

²¹⁷ Edlund, s. 175.

²¹⁸ Lindskog, s. 158.

²¹⁹ Edlund, s. 175.

²²⁰ Edlund, s. 176.

meddelanden. Stundtals anges i meddelandeklausuler vilka namngivna personer som är rätt mottagare av meddelandet. Detta utgör, enligt Lars Edlunds mening, endast en ordningsregel, vilken dessutom är olämplig då den i avtalet utpekade personen kan ha lämnat sin befattning vid tiden för meddelandets avsändande. Edlund menar emellertid att meddelandet måste anses ha kommit mottagaren tillhanda om det visas att det nått någon som hos mottagaren har anknytning till den fråga som meddelandet angår. Om meddelandet däremot på grund av feladressering kommer på villovägar, och inte vidarebefordras till rätt mottagare, finns enligt Edlund utrymme för diskussion huruvida avsändaren bör stå risken härför.²²¹

En annan fråga i sammanhanget är hur ett skriftlighetskrav för reklamationer och andra rättsgrundande meddelanden skall tolkas. Frågan om den rättsliga innebörden av en osanktionerad reklationsklausul är särskilt problematisk, då det i dispositiv rätt inte återfinns något skriftlighetskrav för reklamationer.²²² Huruvida skriftlighetskravet är att anse som en ordningsföreskrift eller en förutsättning för giltigt meddelande är, enligt Christina Hultmark (numera Ramberg), beroende av omständigheterna i det enskilda fallet.²²³ Klausuler som uppställs i syfte att säkerställa bevisning bör, enligt Hultmark, främst sanktioneras genom en strängare bevisbörd och inte genom förlust av rätten att åberopa det som reklamationen avser. Enligt Hultmark bör avtalsklausuler som saknar en tydlig angivelse om hur skriftlighetskravet är sanktionerat därför antas utgöra en ordningsregel, vilken endast medför en förstärkt bevisbörd.²²⁴ Detta förefaller enligt Edlund vara en rimlig lösning. Om den reklamerande parten kan styrka att en rättidig reklamation, om än i muntlig form, kommit motparten tillhanda finns det enligt Edlund inte någon anledning att underkänna reklamationen. Edlund noterar emellertid att det i praktiken kan vara svårt att styrka att meddelandet varit av sådan bestämd karaktär som krävs för att detta skall anses utgöra en rättsgrundande reklamation.²²⁵

---

²²¹ Edlund, s. 177.

²²² Christina Hultmark, *Reklamation vid kontraktsbrott*, Juristförlaget, Stockholm, 1996 [nedan Hultmark], s. 171.

²²³ Hultmark, s. 171 ff.

²²⁴ Hultmark, s. 174.

²²⁵ Edlund, s. 177.

5 Praktikernas perspektiv

Som redan nämnts har svenska affärsjurister genom internationaliseringen påverkats av angloamerikanska arbetsmetoder och avtalsupplägg, varför man numera upprättar allt längre och alltmer komplexa avtal. Då verksamma affärsjurister har en naturlig inblick i den utveckling som skett, kan det vara av intresse att inom ramen för denna uppsats söka ge en inblick i hur svenska jurister uppfattar boilerplate-klausulens betydelse och trenden med längre avtal.

5.1 Publicerade uppfattningar

Advokaterna Fredrik Ramberg och Henrik Karlström vid advokatbyrån Ramberg Advokater har i en artikel kritiserat det angloamerikanska inflytandet på svensk avtalsskrivning. De menar att det nya importerade arbetssättet har gjort det dyrare, krångligare och mer tidskrävande att skriva avtal mellan svenska kommersiella parter och att detta leder till att affärer ibland uteblir. Enligt de båda advokaterna har juristintensiteten ökat dramatiskt i bolagsaffärer – en utveckling man menar riskerar bli kontraproduktiv för alla inblandade parter. Ramberg och Karlström menar vidare att den angloamerikanska arbetsmetoden vid avtalsskrivning är av tveksamt värde vid svenska affärer, då stora skillnader föreligger mellan engelsk och svensk rätt. Medan det engelska rättssystemet kräver att parterna, för att undvika betydande rättsförlust, upprättar i princip heltäckande avtal, har man i svensk rätt en omfattande dispositiv rätt att falla tillbaka på vid oreglerade frågor. Om man utnyttjar de svenska dispositiva reglerna menar Ramberg och Karlström att transaktionskostnaderna kan sänkas betydligt och en mer koncentrerad avtalstext möjliggöras.²²⁶

Advokaterna Jörgen Durban och Martin Börresen vid Linklaters Advokatbyrå har å sin sida hävdad att det internationella inflytandet på avtalsrätten inte utgör något hot mot svenska affärer. Tvärtom menar de att svenska aktörer, genom att dra nytta av den erfarenhet som internationellt finns av olika affärstransaktioner, ges en möjlighet att agera lika professionellt som sina utländska konkurrenter. Den ökade användningen av avtal utformade efter angloamerikansk modell anser de således bero på att nya erfarenheter har vunnits och samlats i avtalsmallar. Durban och Börresen menar att juridiken automatiskt anpassar sig i takt med att det svenska affärlivet internationaliseras och storleken på affärerna växer.²²⁷

---

²²⁶ Ramberg och Karlström, *Engelsk avtalspraxis hotar svenska affärer*, på www.di.se, 2005-10-04.

²²⁷ Durban och Börresen, *Engelsk avtalsrätt stärker profylaxen*, på www.di.se, 2005-10-08.

Johan Jacobsson, advokat vid Herslow & Holme Advokatbyrå, har noterat att avtalsdokumentation, i såväl enkla som komplicerade ärenden, ofta tas fram med hjälp av avtalsmallar – ibland utan reflektion över vilka behov som finns i den specifika situationen. Jacobsson finner det positivt att branschen ständigt utvecklas och att svenska affärsjurister tar intryck från den internationella arenan. Han menar emellertid att denna utveckling inte får leda till att uppdragsgivarens intressen hamnar i bakgrunden. Istället betonar Jacobsson att man alltid måste se till uppdragsgivarens verkliga behov och särskilda förutsättningar – inte principiellt eftersträva vare sig omfångsrik detaljreglering eller enkelhet till varje pris. Han menar att avtalsdokument inte sällan tas fram utan närmare tanke på mottagarens behov eller särskilda förutsättningar, vilket kan leda till att komplicerade och direkt olämpliga bestämmelser får stå kvar i avtalet, utan redigering och anpassning.²²⁸

5.2 Uppfattningar som framkommit genom enkätundersökning

I samband med denna uppsats har genomförts en enkätundersökning med sju jurister verksamma vid svenska affärsjuridiska advokatbyråer, i syfte att ge en insikt i hur praktiker använder och uppfattar de avtalsklausuler som i uppsatsen har berörts. De personer som har besvarat frågeformuläret upprättar regelbundet kommersiella avtal och har därför en naturlig insyn i såväl förekomsten av boilerplate-klausuler som rådande uppfattning om klausulernas betydelse i svensk rätt. Nedan följer en redogörelse för relevanta synpunkter som vid undersökningen har framförts, liksom för de mönster som har kunnat urskiljas vid en sammanställning av intervjumaterialet.²²⁹

5.2.1 Boilerplate-klausulernas förekomst

Av intervjusvaren att döma synes de i uppsatsen behandlade boilerplate-klausulerna användas relativt flitigt vid kommersiell avtalsskrivning mellan svenska parter. En av de tillfrågade juristerna har i sitt intervjusvar angett att de aktuella boilerplate-klausulerna i mycket hög utsträckning infogas i aktie- och rörelseöverlåtelseavtal, aktieägaravtal samt i finansieringsdokumentation.

De vanligast förekommande klausultyperna synes främst vara integrationsklausuler, ändringsbestämmelser och klausuler rörande meddelanden. Nu nämnda bestämmelser används enligt flera av de tillfrågade juristerna i alla, eller i de allra flesta kommersiella avtal. Vad gäller klausuler om partiell ogiltighet, rubriker respektive icke-avstående, kan man av intervjusvaren dra slutsatsen att dessa används i klart lägre

---

²²⁸ Jacobsson, *Det finns en övertro på komplexa avtal*, på www.di.se, 2005-11-09.

²²⁹ En fullständig redovisning av enkätfrågor och intervjusvar återfinns i bilaga A.

utsträckning. Det kan dock noteras att användningen av de olika klausultyperna förefaller variera något mellan jurister verksamma vid olika advokatbyråer. Vidare synes bruket av vissa boilerplate-klausuler kunna bero dels på vilken avtalstyp det rör sig om, dels på vilken part man företräder i det enskilda fallet.

5.2.2 Skälen till användning av boilerplate-klausuler

De intervjuade juristerna har uppgivit flera möjliga orsaker till den inom svenska affärsjuridiska advokatbyråer ökade användningen av boilerplate-klausuler. Samtliga jurister menar att en anledning till det tilltagande bruket av klausulerna är ökat inflytande från angloamerikansk rättskultur och avtalsskrivning. En jurist synes mena att svenska affärsjurister har tagit efter de angloamerikanska byråernas praxis, då Storbritannien och USA är ”globala marknadsledare” vad gäller avtalsupprättande vid transaktioner. Även flera andra av de tillfrågade har uppgivit att svenska affärsjurister på senare år har tagit intryck av engelska och amerikanska kollegor och att den svenska affärsjuridiken har påverkats av angloamerikanska mönster. Detta menar man har resulterat i mer omfattande och detaljreglerade avtal samt sannolikt har bidragit till det alltmer utbredda bruket av boilerplate-klausuler i svenska affärsförhållanden.

En annan faktor som har angetts bidra till den ökade användningen av boilerplate-klausuler är tilltagen komplexitet i avtal och transaktionsstrukturer, liksom ökad tvistbenägenhet. Detta menar en av de tillfrågade juristerna har lett till att frågor som tidigare ansågs relativt självklara numera kan regleras in absurdum. Enligt en annan jurist är stora delar av den utveckling som skett på området ett resultat av att advokater ökat graden av specialisering och i ljuset av detta utvecklat sitt avtalsskrivande. Vidare har framförts att igenkänning kan vara en viktig anledning till varför boilerplate-klausulerna används. Då de man arbetar med förutsätter att avtalet skall se ut på ett visst sätt, och då man önskar slippa diskussioner och förhandlingar om existensen av klausulerna, väljer man att använda dem, ”eftersom de inte gör någon skada”. En av juristerna menar vidare att vissa säkert kan påverkas att använda boilerplate-klausuler i större utsträckning än nödvändigt, då man inte – när ”alla” väl använder denna typ av klausuler – vill vara den som avviker.

En fördel med boilerplate-klausuler är enligt flera av de tillfrågade juristerna att sådana bestämmelser kan medföra en enklare tolkning av det avtal i vilket de förekommer. En av de intervjuade juristerna menar att man genom användning av klausulerna tydligare anger partsvilja och förutsättningar vid avtalets ingående. Ett syfte synes således vara att genom bestämmelserna klargöra och förtydliga avtalsinnehållet samt att undvika ”övertäckningar” i efterhand. Vidare har anförts att man, genom att tydliggöra avtalsinnehållet, kan undvika konflikter och tvister i avtalsförhållandet. En jurist har emellertid framhållit att det dessvärre även kan uppkomma tvister om de enskilda boilerplate-klausulernas innebörd och rättsverkan.

En av de intervjuade juristerna menar att boilerplate-klausuler i vissa avseenden gör avtalet mer fullständigt, då den som läser avtalshandlingen inte behöver ha dispositiv respektive icke-dispositiv rätt som utfyllnad i bakhuvudet. Även för det fall den enskilda klausulen endast ger uttryck för vad som ändå gäller enligt dispositiv rätt, kan det enligt en intervjuad jurist likväl vara av värde för parterna att redan genom klausulen få klart för sig vad som gäller. En annan jurist har även noterat att dispositiv rätt – för det fall de aktuella klausulerna *inte* används – sannolikt blir tillämplig vid avtalstolkningen. Detta menar juristen kan medföra osäkerhet eller oönskat resultat vid tolkningen, varför det generellt är bättre att avtala om vad som skall gälla. Det kan slutligen noteras att det enligt en av de intervjuade juristerna emellertid finns skäl att *inte* använda vissa av de aktuella klausulerna, då de är anpassade efter ett helt annat rättssystem än det svenska och då många svenska jurister saknar kunskap om dess bakgrund.

5.2.3 Boilerplate-klausulernas rättsverkan

Åsikterna rörande vilken rättslig betydelse de i denna uppsats berörda boilerplate-klausulerna har i svensk rätt, för det fall en tvist uppkommer i avtalsförhållandet, synes till viss del gå isär bland de intervjuade juristerna. En av de tillfrågade menar att de ifrågavarande klausulerna, på samma sätt som ett avtals bakgrundsbeskrivning, har betydelse för uttolkningen av partsviljan. En annan av de intervjuade juristerna menar att den rättsliga betydelsen av klausulerna torde bero dels på vilken klausul det rör sig om och dels på sammanhanget i vilket den används. En tredje jurist har anfört att klausulerna generellt får anses ha en relativt begränsad betydelse.

Flera av de tillfrågade juristerna synes anse att boilerplate-klausuler generellt är av sådan karaktär att de – snarare än att utgöra tvingande regleringar – främst kan påverka bevisläget. En jurist menar att klausulerna kan ha en viss bevisverkan, eftersom de i någon mening syftar till att återge partsvilja och förutsättningar vid avtalets ingående. Andra har framhållit att klausulerna i varierande grad kan omkasta eller förstärka en parts bevisbörda.

Flera av de intervjuade juristerna har framhållit att rättsverkan varierar mellan de olika klausultyperna, varvid man menar att vissa bestämmelser medför större rättsverkan och/eller fyller en större funktion än andra. Det har i flera intervjusvar anförts att en bestämmelse om *rubriker* i princip saknar betydelse för avtalet – detta eftersom rubrikerna i ett avtal typiskt sett lär ha ett tämligen begränsat bevisvärde. En av de tillfrågade juristerna anser att rubrikbestämmelser är överflödiga, eftersom etiketteringen saknar betydelse i förhållande till innehållet. Denne menar dock att klausulen ifråga möjligen kan vara av viss betydelse, genom att ange att ingen av avtalsbestämmelserna skall anses äga företräde framför någon annan i en eventuell konfliktsituation mellan bestämmelserna.

Vad gäller klausuler om *meddelanden* har anförts att en sådan bestämmelse kan fylla en funktion genom att förstärka en parts bevisbörda. Vissa av de tillfrågade menar emellertid att en meddelandeklausul främst har karaktären av en ordningsbestämmelse och således är av i första hand praktisk betydelse. Klausuler om *icke-avstående* är, enligt en av de intervjuade juristerna, av viss rättslig betydelse. En annan jurist menar att en sådan bestämmelse förmodligen kan förstärka en parts bevisbörda, medan en tredje anser att klausulen ifråga egentligen inte behövs i rent svenska avtal. Vad gäller klausuler om *partiell ogiltighet* är sådana, enligt en av de intervjuade juristerna, i princip utan betydelse. En annan framhåller att klausulen ifråga uttrycker något som förmodligen redan gäller enligt svensk rätt.

Beträffande *integrations- och ändringsklausuler* har det av en jurist anförts att sådana bestämmelser har betydelse, då de fyller en legal/kontraktuell funktion i Sverige. En annan av de intervjuade juristerna menar att dessa klausul typer har en funktion, då de kan förstärka en parts bevisbörda. Beträffande integrationsklausuler har en jurist angett att han använder klausulen relativt ofta, men att denne är osäker på klausul typens rättsverkan. Denne menar vidare att ändringsklausuler har stor bevismässig betydelse, genom att stipulera att ändringar kräver skriftlig form.

På fråga huruvida en integrationsklausul vid en avtalstvist kan utesluta beaktande av vad som förekommit under avtalsförhandlingarna har svaren från de tillfrågade affärsjuristerna varierat något. En jurist menar att svaret sannolikt är ja, medan en annan anser att det vore förvånande om en domstol gick på den linjen. Flera jurister synes emellertid ha en något tveksam inställning till integrationsklausulers betydelse i förhållande till avtalspreliminärer. Det har bland annat framförts att en integrationsklausul *kan* utesluta beaktande av avtalspreliminärer, men att bestämmelsen därmed inte nödvändigtvis har den effekten. Flera av juristerna menar att det kan finnas situationer i vilka det kan visas att parterna avsett att en rättighet, som saknar uttryckligt stöd i avtalet, inte skall utsläckas trots klausulen. Man menar således att det kan ha funnits överenskommelser som varit föremål för gemensam partsvilja, men som man likväl förbisett att föra in i avtalet. Vidare menar en jurist att det kan uppkomma situationer där parterna i efterhand träffat en överenskommelse som innebär att integrationsklausulen inte skall gälla. Juristen ifråga menar dock att en integrationsklausul är ”stark” och därför ”mycket svår att övervinna” för den part som påstår någonting annat. Även andra jurister menar att förekomsten av en integrationsklausul medför en ”uppförsbacke” eller ”en lite svårare uppgift” i process inför domstol eller skiljenämnd, för den som vill åberopa omständigheter eller rättigheter som inte följer av avtalet.

Frågan huruvida en integrationsklausul vid en avtalstvist utesluter möjligheterna att beakta dispositiva rättsregler har av nästintill alla tillfrågade jurister besvarats nekande. De flesta jurister synes således vara överens om att dispositiv rätt kan få betydelse trots att det omtvistade avtalet innehåller en integrationsklausul. En av de intervjuade juristerna menar att

dispositiva rättsregler, trots förekomsten av en integrationsklausul, kan aktualiseras, om inget annat framgår av avtalet och ledning behövs för avtalstolkning. Några jurister menar att en sedvanlig integrationsklausul i allmänhet inte utesluter beaktande av dispositiv rätt – såvida det inte anges en alternativ reglering eller uttryckligen anges att viss lag inte skall vara tillämplig. Det har emellertid framhållits att den som vill åberopa dispositiva rättsregler, vid en tvist rörande ett avtal som innehåller en integrationsklausul, torde ha en ”uppförsbacke” i processen.

5.2.4 Reflektion över förekomst och lämplighet

Enligt samtliga intervjuade jurister förekommer boilerplate-klausuler i avtalsmallar som finns upprättade på de advokatbyråer vid vilka de arbetar. Vidare har samtliga jurister uppgivit att de, vid avfattande av ett enskilt avtal, ofta eller alltid reflekterar över behovet av sådana klausuler. Flera av dem har understrukt att klausulerna bör användas med urskillning och att man medvetet arbetar med att ta bort klausuler vilka man bedömer som olämpliga eller obehövliga. Ett flertal jurister har vidare uppgivit att de generellt försöker hålla avtalslängden nere och att det inte är ovanligt att boilerplate-klausuler av olika anledningar får utgå i de slutliga avtalshandlingarna. En av de tillfrågade har emellertid angivit att denne oftast behåller de bestämmelser som förekommer i avtalsmallar, och har samtidigt framhållit att det sällan uppkommer diskussioner rörande förekomsten av boilerplate-klausuler.

6 Sammanfattning och analys

Kommersiella avtal ingås idag allt oftare på den internationella marknaden. Genom den märkbara internationaliseringen av svenskt näringsliv har vi under senare år kommit i kontakt med en, för svenskt vidkommande, ny tradition i fråga om avtalsskrivning och avtalsklausuler. Med angloamerikanska avtal som förebild har svenska kommersiella avtal blivit allt längre och förekomsten av boilerplate-klausuler ökat markant.

6.1 Skäl till ökad användning av boilerplate-klausuler i svenska avtal

Det främsta skälet till att man i svenska avtal allt oftare tar in boilerplate-klausuler synes vara den ökade internationaliseringen och det allt större inflytandet från angloamerikansk rätt. Genom ökade kontakter med engelska och amerikanska kollegor har svenska affärsjurister kommit att influeras av den angloamerikanska avtalsmodellen – även vid utformning av rent svenska kommersiella avtal.

En annan förklaring till den ökade användningen av boilerplate-klausuler och långa avtal synes vara en ovilja att avvika från den numera gängse avtalsmodellen. Den regelmässiga användningen av de ifrågavarande klausulerna torde med andra ord *i sig* medföra en större benägenhet att följa trenden och låta sådana klausuler inflyta i avtalet. Ett ökat bruk av långa avtal förefaller vidare kunna medföra att avtalsparter i allt större utsträckning förväntar sig sådan avtalslängd, vilket naturligtvis påverkar affärsjurister vid upprättande av kontrakt. Det kan heller inte bortses ifrån att advokater många gånger torde ha att vinna på längre och mer komplicerade avtal, då detta bidrar till ökade inkomster och ett större behov av juridisk expertis vid kommersiella affärer.

Vidare synes en förklaring till de allt längre avtalen stå att finna i det faktum att sådana avtal blir till synes mer fullständiga, då det inte krävs samma kännedom om dispositiv rätt för att få en bild av avtalsinnehållet. För det fall man saknar insikt i vad de dispositiva rättsreglerna innehåller eller innebär kan man således, genom ett försök till heltäckande avtalsreglering, få ett tydligare och mer överblickbart avtal. En ytterligare faktor som synes ha bidragit till bruket av boilerplate-klausuler och längre avtal är det faktum att affärer och transaktioner generellt har blivit alltmer komplexa. Det kan även noteras att tvistbenägenheten har ökat, varför det har blivit vanligare att i avtalet uttryckligen reglera sådana frågor som tidigare ansågs relativt självklara.

6.2 Skillnader mellan angloamerikansk respektive svensk avtalsrätt och avtalsskrivning

Som framgått av den tidigare behandlingen föreligger det traditionellt vissa skillnader mellan svenska och angloamerikanska avtal, vilka till stor del beror på rättssystemens skilda arbetsmetoder och traditioner. I det svenska rättssystemet finns omfattande dispositiv rätt att falla tillbaka på, varför svenska avtal vanligen har varit kort och koncist avfattade. I angloamerikansk rätt finns emellertid ett större behov av att i kontraktet eftersträva en heltäckande reglering av parternas rättsförhållande, då rättssystemet av tradition endast innehållit en begränsad mängd dispositiva lagregler och generella rättsprinciper. Vidare finns i angloamerikansk rätt den välkända principen ”the parol evidence rule”, vilken trots dess många undantag torde ha påverkat den angloamerikanska rättstraditionen. Domare i angloamerikanska länder anses fortfarande vara benägna att tillämpa bokstavstolkning och söka finna det korrekta avtalsinnehållet ”within the four corners of the document”. Denna tolkningstradition skiljer sig något från den svenska, enligt vilken avtalstolkning sker med beaktande av samtliga relevanta tolkningsdata. Det kan vidare noteras att det i USA är oerhört dyrt och tidskrävande att föra en domstolsprocess.²³⁰ För att undvika framtida tvister är det i amerikanska avtal därför viktigt att tydligt klargöra vad som gäller parterna emellan. På grund av ovan nämnda omständigheter är man i angloamerikansk rättsmiljö benägen att utforma långa och omfattande avtalstexter.

6.3 Boilerplate-klausulers rättsverkan och funktion i svensk rätt

Med anledning av den angloamerikanska rättstraditionen synes boilerplate-klausuler kunna fylla en reell funktion i avtal på vilka engelsk eller amerikansk rätt är tillämplig. Frågan är emellertid vilken rättslig betydelse sådana klausuler har i rent svenska avtal, då den svenska avtalsrättsliga traditionen – till skillnad från den angloamerikanska – bygger på generella tolkningsprinciper, analogier och tillämpning av dispositiv rätt.

Vad gäller *ändringsklausuler* synes man i doktrin vara tämligen överens om att en sådan bestämmelse främst har karaktären av en ordningsregel. Enligt Adlercreutz är en ändringsklausul emellertid mer sannolikt avsedd att utgöra en giltighetsbetingelse för avtalet. För det fall parterna rent rutinmässigt infört bestämmelsen menar Adlercreutz dock att parterna i praktiken kan åsidosätta densamma genom efterföljande agerande.²³¹ Såväl Lindskog som

---

²³⁰ Se Exportrådets hemsida, <http://www.swedishtrade.se/sv/vara-kontor/amerika/usa/Om-USA/Etablering-i-USA/Om-avtalsskrivning/>.

²³¹ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 25.

Edlund menar att en avtalad skriftform inte förtar möjligheten att genom en senare muntlig överenskommelse eller konkludent handlande avvika från skriftkravet.²³² Även Rudenstam och Svernlöv menar att parterna, enligt allmänna principer, kan frånga en ändringsklausul genom en muntlig överenskommelse. Rudenstam och Svernlöv noterar dock att beviskravet för att så har skett kommer att ställas högt.²³³ Lindskog och Edlund framhåller även de att en ändringsklausul kan innebära en skärpt bevisbörda för den part som påstår att en muntlig överenskommelse har träffats.²³⁴ Lindskog menar vidare att ändringsklausuler har goda skäl för sig, då sådana bestämmelser befrämjar ordning och reda i avtalsförhållandet.²³⁵

Enligt min mening synes en ändringsklausul, mot bakgrund av ovan sagda, i egenskap av ordningsregel kunna fylla en viss praktisk funktion i svenska avtal. Den rättsliga betydelsen av en sådan klausul torde, enligt min uppfattning, dock vara begränsad till att i viss mån kunna stärka en parts bevisbörda. Man bör således inte förbehållslöst förlita sig på att en ändringsklausul har den effekt som dess ordalag ger uttryck för.

Klausuler om *partiell ogiltighet* torde, enligt Svernlöv, knappast vara bindande för en svensk domstol eller skiljenämnd.²³⁶ Edlund ifrågasätter vidare huruvida en sådan klausul tillför något som inte redan följer av svensk rätt, då 36 § avtalslagen ger en möjlighet till avtalsjämkning. Edlund menar således att klausuler om partiell ogiltighet generellt saknar funktion i svensk rätt. Denne menar emellertid att en sådan bestämmelse kan få betydelse som tolkningsdata för det fall en part vid partiell ogiltighet önskar få hela avtalet ogiltigförklarat. I en sådan situation menar Edlund att klausulen ifråga medför någon form av presumtionsverkan för avtalets fortsatta giltighet.²³⁷ Edlunds resonemang ter sig, enligt min mening, vara rimligt och förnuftigt. Med hänsyn till den ringa funktion klausuler om partiell ogiltighet synes ha i svensk rätt, anser jag följaktligen att man bör ifrågasätta användningen av sådana bestämmelser i svenska avtal.

Vad gäller klausuler om *rubriker* torde sådana, enligt Edlund, sakna egentlig funktion i en svensk avtalsmiljö – detta då ett avtals rubriker vid tillämpning av svenska tolkningsprinciper sannolikt tillmäts ett tämligen lågt bevisvärde.²³⁸ Även Svernlöv menar att en rubrikklausul i de flesta fall får anses överflödig.²³⁹ Att bestämmelser om rubriker i princip saknar betydelse för avtalet har också anförts vid enkätundersökningen med svenska affärsjurister. En av juristerna menar emellertid att klausulen ifråga möjligen kan vara av viss betydelse, genom att ange att ingen bestämmelse skall äga företräde framför någon annan. Då en rubrikklausul synes vara av ytterst

---

²³² Se Lindskog, s. 156 f. och Edlund, s. 174.

²³³ Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 141.

²³⁴ Se Lindskog, s. 156 f. och Edlund, s. 174.

²³⁵ Se Lindskog, s. 156 f.

²³⁶ Svernlöv, s. 171.

²³⁷ Edlund, s. 174.

²³⁸ Edlund, s. 174 f.

²³⁹ Svernlöv, s. 174 f.

liten betydelse i svensk rätt saknas dock, enligt min mening, anledning att i svenska avtal använda en sådan bestämmelse.

Beträffande klausuler om *icke-avstående* är det, enligt Edlund, oklart vilken betydelse en sådan bestämmelse har i svensk rätt, då parternas faktiska tillämpning utgör ett avtalsutfyllande element enligt svenska tolkningsprinciper.²⁴⁰ Adlercreutz menar emellertid att försiktighet är påkallad när det gäller att, i strid mot avtalets lydelse, fastställa ett avtalsinnehåll med ledning av avtalstillämpningen.²⁴¹ Enligt Edlund kan en klausul om icke-avstående möjligen göra bevisbördan något tyngre för den part som vill hävda en tolkning baserad på den faktiska avtalstillämpningen.²⁴²

Med anledning av nu sagda kan det, enligt min mening, finnas skäl att ifrågasätta huruvida en klausul om icke-avstående fyller någon faktisk funktion i svensk rätt. Då en generös avtalstillämpning som huvudregel inte skall uppfattas som en eftergift, bör den ifrågavarande klausulen vara av mindre betydelse. För det fall en avtalspart agerat på ett sätt som enligt svensk rätt är att betrakta som en eftergift, förefaller det vidare osäkert om en domstol, på grund av klausulen, skulle anse sig hindrad att beakta partens faktiska agerande.

En bestämmelse om *meddelanden* utgör, enligt Edlund, endast en ordningsregel, vilken dessutom kan vara olämplig om den utpekar en viss person som rätt mottagare – detta då personen ifråga kan ha lämnat sin befattning då meddelandet sänds.²⁴³ Enligt Christina Hultmark (numera Ramberg) får frågan huruvida ett skriftlighetskrav är att anse som en ordningsregel eller en förutsättning för giltigt meddelande avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Hultmark menar, liksom Edlund, att en avtalsklausul bör antas utgöra en ordningsregel – vilken endast medför en förstärkt bevisbördan – om det saknas en tydlig angivelse om hur skriftlighetskravet är sanktionerat.²⁴⁴ Enligt min mening synes en meddelandeklausul således kunna fylla en viss funktion genom att stärka en parts bevisbördan. Klausulen torde dock främst vara av ordningskaraktär och därför av i första hand praktisk betydelse.

Sammanfattningsvis synes det idag föreligga en viss oklarhet rörande boilerplate-klausulers rättsverkan och betydelse i svensk rätt. Många kommersiella tvister förlikas eller slits genom skiljeförfarande, varför det saknas någon mer omfattande rättspraxis på området. Den osäkerhet som råder torde, enligt min mening, kunna skapa problem. Att avtalsklausulerna inte med säkerhet kan antas bli tolkade i enlighet med vad de faktiskt ger uttryck för, får antas ge osäkra och otillfredsställande effekter. Då det för avtalsparterna många gånger får anses oklart vilken faktisk rättsverkan en

---

²⁴⁰ Edlund, s. 175.

²⁴¹ Adlercreutz, s. 88 f.

²⁴² Edlund, s. 175.

²⁴³ Edlund, s. 177.

²⁴⁴ Hultmark, s. 171 ff.

boilerplate-klausul har i svensk rätt, kan parterna förledas att tro att avtalet innebär något annat än vad det de facto gör.

6.4 Särskilt om integrationsklausulers betydelse i svensk rätt

Integrationsklausuler, i vilka det stadgas att det skriftliga avtalet utgör en fullständig reglering av parternas inbördes rättsförhållande, har blivit allt vanligare i svenska kommersiella avtal. En fråga är emellertid huruvida en integrationsklausul i svensk rätt undantar betydelsen av vad som förekommit under förhandlingarna eller annars före avtalslutet. En särskild fråga är vidare huruvida en integrationsklausul i en avtalstvist kan utesluta beaktande av dispositiv rätt.

6.4.1 Betydelse i förhållande till avtalspreliminärer

Adlercreutz och Lindskog synes ställa sig något tveksamma till integrationsklausulers rättsverkan i svensk rätt. Lindskog menar att klausulens verkningar torde vara begränsade vid en tolkning av kontraktets bestämmelser.²⁴⁵ Adlercreutz menar att en integrationsklausul får rättsverkan endast under förutsättning att klausulen inte tillförts avtalet rent slentrianmässigt samt att motparten kan antas ha förutsättningar att förstå dess innebörd.²⁴⁶ Om ett avtal innehåller en integrationsklausul menar Adlercreutz emellertid att särskild betydelse bör tillmätas avtalets lydelse.²⁴⁷ Även Lehrberg företräder en negativ hållning till integrationsklausuler och menar att sådana bestämmelser skall tolkas restriktivt.²⁴⁸ Ramberg och Ramberg tycks däremot, liksom Hedwall, ha en betydligt mer positiv inställning till de ifrågavarande bestämmelserna. Enligt sistnämnda författare kan en integrationsklausul medföra att avtalspreliminärerna tillmäts mindre eller ingen betydelse. Man noterar emellertid att avtalspreliminärer kan få viss betydelse för det fall det skriftliga avtalet är *oklart* eller *ofullständigt*.²⁴⁹ Även Edlund anser att avtalets förhistoria kan få betydelse, trots förekomsten av en integrationsklausul, om avtalet i något avseende kräver *komplettering* eller *utfyllnad*. Däremot menar Edlund att en integrationsklausul förhindrar att rättigheter och skyldigheter, som helt saknar förankring i kontraktet, införs i avtalsförhållandet. Edlund menar vidare att en integrationsklausul under alla omständigheter skapar en svår bevisbörda för den part som önskar åberopa omständigheter som inte kan utläsas ur avtalshandlingarna.²⁵⁰

---

²⁴⁵ Lindskog, s. 153.

²⁴⁶ Adlercreutz i festskrift till Ramberg, s. 28.

²⁴⁷ Adlercreutz, s. 30.

²⁴⁸ Se Lehrberg, s. 79.

²⁴⁹ Se Ramberg och Ramberg, s. 167 och Hedwall, s. 26.

²⁵⁰ Edlund, s. 173.

Det relativt nya rättsfallet AD 2007 nr 86 rörde en integrationsklausul, i vilken stadgades att det skriftliga avtalet innebar en fullständig reglering av avtalsförhållandet mellan parterna, samt att avtalet ersatte samtliga tidigare muntliga eller skriftliga åtaganden, överenskommelser och arrangemang. Klausulen ifråga får anses ha varit klart formulerad, och till sin ordalydelse utesluta den förmån som tillkom arbetstagaren enligt tidigare praxis och som i målet var ifråga. Trots detta valde Arbetsdomstolen att tolka integrationsklausulen i ljuset av övriga omständigheter. Vid denna bedömning var det enligt Arbetsdomstolen av betydelse dels att arbetstagaren behållit vissa andra förmåner som heller inte framgick av det skriftliga avtalet, dels att det även efter avtalets ingående förekom att arbetstagaren, utan att arbetsgivaren invänt däremot, utnyttjat den tvistiga förmånen. Med anledning av dessa omständigheter fann domstolen att parterna inte hade avsett att låta integrationsklausulen utsläcka den omtvistade anställningsförmånen.

Vilken betydelse en integrationsklausul skall tillerkännas i svensk rätt synes vara en fråga som får avgöras i enlighet med gängse metoder för avtalstolkning. Muntliga avtalsvillkor och utfästelser tilläggs i svensk rätt, som en konsekvens av principen om den gemensamma partsviljans företräde, normalt samma vikt som ett skriftligt avtal. Vad som muntligen förekommit mellan parterna under avtalsförhandlingarna kan, liksom parternas senare ageranden, tillerkännas stor vikt vid tolkningen.

Enligt min mening bör en integrationsklausul kunna skapa en presumtion för att det skriftliga avtalet återspeglar parternas överenskommelse. Med hänsyn till parternas avtalsfrihet, liksom till möjligheterna att vid illojal tillämpning eller oskäliga förhållanden tillämpa 36 § avtalslagen, ter sig detta vara en i vart fall rimlig utgångspunkt. Med hänsyn till Arbetsdomstolens domskäl i AD 2007 nr 86 synes den nu nämnda presumtionen emellertid kunna brytas, för det fall parterna explicit eller implicit *varit överens* om att i något avseende bortse från integrationsklausulen. Beviskravet för att så har skett torde emellertid ställas tämligen högt. Sjöman menar att den part som trots förekomsten av en integrationsklausul vill hävda en rättighet, som vare sig uttryckligen eller tolkningsvis följer av det skriftliga avtalet, har att styrka såväl att en överenskommelse om rättigheten har träffats som att avsikten varit att denna rättighet skall gälla trots integrationsklausulen.²⁵¹

Enligt min mening synes avtalspreliminärer dock – även för det fall man inte kan bevisa att parterna *avsett* att i något avseende bortse från integrationsklausulen – kunna få betydelse om det skriftliga avtalet är *oklart* eller *ofullständigt*. Om det vid fastställande av avtalsinnehållet krävs komplettering eller utfyllnad, förefaller det rimligt att anta att en domstol skulle beakta vad som förekommit under parternas förhandlingar eller annars före avtalslutet.

---

²⁵¹ Sjöman i SvJT, s. 576.

Flera författare i doktrin menar att det kan finnas anledning att skilja mellan standardformulerade och individuellt framförhandlade integrationsklausuler.²⁵² Det kan även noteras att PECL gör åtskillnad mellan individuellt förhandlade integrationsklausuler och sådana klausuler som inte har varit föremål för förhandling. En fråga är emellertid huruvida man, genom att utforma en integrationsklausul mer ”precist” eller ”individuellt”, kan ge bestämmelsen större genomslag och rättsverkan. Av AD 2007 nr 86 att döma synes inte ens en mycket välformulerad och tydlig integrationsklausul kunna utesluta beaktande av avtalspreliminärer. Det bör dock noteras att fallet rörde ett arbetstagarförhållande, varför samma klausul i ett kommersiellt förhållande möjligen hade fått större betydelse. Enligt min mening bör en integrationsklausul som föregåtts av förhandlingar mellan parterna och som givits en individuell avfattning kunna tillmätas en något större betydelse vid en framtida tolkning.

Liksom Sjöman har noterat, synes en integrationsklausul inte kunna *eliminera* betydelsen av avtalspreliminärer.²⁵³ En sådan klausul torde emellertid kunna *minimera* en parts möjligheter att åberopa omständigheter och överenskommelser som saknar stöd i det skriftliga kontraktet.²⁵⁴ Med anledning härav kan det finnas skäl att ifrågasätta om, och i så fall varför, man bör använda integrationsklausuler. Det synes enligt min mening ofta finnas skäl att tydligt klargöra vad som utgör avtalsinnehåll mellan parterna. Då ett skriftligt avtal varit föremål för långa och ingående förhandlingar torde det många gånger vara av särskild betydelse för parterna att söka begränsa avtalsinnehållet till vad som slutligt överenskommit. Genom en integrationsklausul kommer det skriftliga avtalet emellertid att uppfattas som uttömmande. Att parterna många gånger får antas utgå ifrån att en integrationsklausul har den innebörd den vid en bokstavstolkning ger uttryck för, får anses vara något problematiskt. Enligt min mening torde det leda till viss rättsosäkerhet för det fall parterna på grund av en integrationsklausul uppfattar kontraktet som en uttömmande reglering, då bestämmelsen ifråga inte synes kunna tillerkännas en sådan betydelse i svensk rätt. Som Sjöman noterat tycks rättsfallet AD 2007 nr 86 illustrera faran i att fästa för stor tilltro till integrationsklausulers betydelse för avtalsinnehållet.²⁵⁵ Man skulle emellertid kunna tänka sig skäl att använda integrationsklausuler även för det fall man är medveten om att klausulen kan få begränsad betydelse. Eventuellt kan förekomsten av en sådan klausul ha en psykologisk effekt, genom att skapa en trygghets- och tillitskänsla mellan parterna. Vidare kan en integrationsklausul möjligen motverka tvister och minska en parts incitament att hävda annat avtalsinnehåll än det skriftligen överenskomna.

---

²⁵² Se Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 148, Ramberg i festskrift till Bernitz, s. 93, Hellner s. 201 f. och Bernitz, s. 70.

²⁵³ Se Sjöman i SvJT, s. 577.

²⁵⁴ Se Sjöman i SvJT, s. 577, not 18.

²⁵⁵ Se Sjöman i SvJT, s. 577.

6.4.2 Betydelse i förhållande till dispositiv rätt

Man skulle kunna hävda att parterna avtalat bort dispositiva rättsregler, för det fall de i kontraktet tagit in en integrationsklausul. Exempelvis skulle man härvid kunna gör gällande att det, vid en parts avtalsbrott, inte kan aktualiseras andra påföljder än de som uttryckligen föreskrivits i kontraktet. Lehrberg menar emellertid att det för att friskriva sig från en dispositiv lagregel krävs att detta *klart framgår* för medkontrahenten.²⁵⁶ Även Ramberg och Ramberg har framhållit att den part som önskar ålägga motparten en tyngre förpliktelse än vad som följer av dispositiv rätt bör göra detta på ett *tydligt* sätt, då det annars finns en risk att dispositiv rätt läggs till grund för tolkningen.²⁵⁷ Lindskog menar å sin sida att det för en utfyllnad av ett avtal med en bestämmelse som avviker från dispositiv rätt torde krävas att regeln, mot bakgrund av avtalets innehåll och struktur, ter sig *närallgande och balanserad*. Vidare menar Lindskog att det torde krävas att regeln i vart fall visst konkret stöd i det skriftliga avtalet, såsom i exempelvis en bakgrundsbeskrivning.²⁵⁸ Sjöman har i ett skiljedomsreferat från 2002/2003 dragit slutsatsen att en integrationsklausuls betydelse för tillämpning av dispositiv rätt är oklar. Sjöman påpekar att bedömningen av vilken betydelse som skall tilläggas en integrationsklausul är en ren tolkningsfråga som får avgöras i enlighet med befintliga tolkningsprinciper. För det fall parterna i något avseende önskar utesluta en tillämpning av dispositiv rätt, menar Sjöman att avtalsskrivaren bör låta detta *tydligt framgå*, samt därutöver ange vad som *istället* för dispositiv rätt skall gälla. En standardformulerad integrationsklausul menar Sjöman inte har den effekten att den typiskt sett utesluter tillämpning av dispositiva regler.²⁵⁹

Enligt min uppfattning utesluter inte en integrationsklausul att avtalet, då utfyllnad krävs, kompletteras med dispositiv rätt. Om en fråga lämnats *oreglerad* i det skriftliga avtalet torde dispositiv rätt, enligt allmänna regler, bli direkt tillämplig. Om en tvistig fråga emellertid finns *reglerad* i det skriftliga avtalet, på ett sätt som inte överensstämmer med dispositiva regler, bör detta enligt min mening anses innebära att parterna avtalat bort dessa regler med stöd av sin avtalsfrihet. För det fall avtalet är entydigt och klart torde härvid inte uppkomma några problem, då avtalet i sådant fall gäller istället för den dispositiva rätten. Om avtalet däremot är tvetydigt eller oklart, anser jag att dispositiv rätt indirekt kan komma att beaktas vid tolkning av avtalets bestämmelser.

För att en integrationsklausul skall utesluta beaktande av dispositiva rättsregler torde det krävas att parterna i avtalet tydligt och explicit reglerar den fråga som man inte önskar skall bli påverkad av dispositiv rätt. En mer generellt utformad integrationsklausul synes således inte kunna utsläcka betydelsen av dispositiv rätt. Inte heller torde man ha att vinna på att helt sonika stipulera att ”köplagen ej är tillämplig”. För det fall domstolen i en

---

²⁵⁶ Lehrberg, s. 136 ff.

²⁵⁷ Ramberg och Ramberg, s. 154.

²⁵⁸ Lindskog, s. 154.

²⁵⁹ Sjöman i JT, s. 937 ff.

avtalstvist skulle godta en sådan formulering, kvarstår likväl problemet hur en i avtalet oreglerad fråga skall lösas. Om köplagens regler avtalats bort synes det ligga närmast till hands att tillämpa allmänna rättsgrundsatser för att finna svar på frågan och slita tvisten. Sådana generella grundsatser är emellertid ofta hämtade från köplagen och andra dispositiva rättsregler – varför den tvistiga frågan med stor sannolikhet får samma lösning som om köplagen tillämpats direkt.

6.5 Är det lämpligt att använda boilerplate-klausuler och angloamerikansk avtalsmodell i svenska kommersiella avtal?

Som framgått av denna uppsats föreligger en rad skillnader mellan angloamerikansk och svensk avtalsskrivningstradition. Naturligtvis bör svenska jurister acceptera det angloamerikanska sättet att utforma och avfatta avtal då det aktuella rättsförhållandet har engelsk eller amerikansk anknytning eller är underkastat angloamerikansk rätt. När det kommer till svenska avtal mellan svenska avtalsparter finns det emellertid anledning att ifrågasätta huruvida det är lämpligt att anamma den angloamerikanska tekniken för avtalsskrivning.²⁶⁰

Enligt Rudenstam och Svenlöv rör en stor andel avtalstvister ogenomtänkta boilerplate-klausuler. Författarna menar därför att man måste använda klausulerna ifråga med försiktighet och förstånd, då många boilerplate-klausuler är skrivna med hänsyn till engelska eller amerikanska förhållanden och därför helt kan sakna relevans i svensk rätt.²⁶¹ Även Sjöman menar att det finns all anledning att inte negligera integrationsklausuler och andra bestämmelser av boilerplate-karaktär vid författande av kommersiella avtal, då bristande uppmärksamhet i detta avseende kan få oönskade konsekvenser. Enligt Sjöman finns det ofta skäl att överväga huruvida det alls är ändamålsenligt att i avtalet införa exempelvis en integrationsklausul.²⁶² Edlund drar i sin artikel om boilerplate-klausuler slutsatsen att sådana bör användas med urskillning. Stundtals fyller klausulerna enligt honom en klar funktion, andra gånger kan de förstärka en redan existerande bevisbörda, medan klausulerna vissa gånger enbart utgör en onödig belastning i avtalet.²⁶³

---

²⁶⁰ Bexhed ställer sig mycket kritisk till att man vid avtalsskrivning rörande rent svenska rättsförhållanden följer angloamerikanska mönster och traditioner. Denne menar att svensk avtalsskrivningstradition i många avseenden är överlägsen den angloamerikanska. Se Bexhed, s. 53 f.

²⁶¹ Internationella avtal: Rudenstam och Svernlöv, s. 140.

²⁶² Sjöman i JT, s. 941.

²⁶³ Edlund, s. 177.

Svenska affärsjurister synes ha något skilda inställningar till den utveckling och internationalisering som skett av svensk kommersiell avtalsskrivning. Somliga menar att utvecklingen på området är av godo och ett resultat av en ökad grad av specialisering. Advokaterna Jörgen Durban och Martin Börresen menar att den ökade användningen av avtal upprättade efter angloamerikansk modell beror på att svenska jurister, genom internationaliseringen, vunnit nya erfarenheter.²⁶⁴ Andra synes emellertid ställa sig mer kritiska till det angloamerikanska inflytandet. Advokaterna Fredrik Ramberg och Henrik Karlström menar att det nya arbetssättet har gjort det dyrare, krångligare och mer tidskrävande att skriva avtal mellan svenska parter, varför affärer stundom uteblir. Ramberg och Karlström menar att man, istället för att använda den angloamerikanska avtalsskrivningsmetoden, bör utnyttja de dispositiva reglerna i svensk rätt, för att därigenom sänka traditionskostnaderna och möjliggöra en mer koncentrerad avtalstext.²⁶⁵

Att man genom intryck från den internationella arenan kan utveckla den svenska affärsjuridiken är, enligt min mening, att betrakta som någonting positivt. Att okritiskt anamma ett nytt avtalsskrivningssätt och nya klausul typer ter sig emellertid olämpligt. Svenska kommersiella avtal har efter angloamerikanskt mönster blivit allt längre och detaljrikare. Man skulle naturligtvis kunna antaga att detaljerade avtal utesluter framtida tolkningsproblem och tvister. Visserligen synes en i det närmaste heltäckande reglering kunna förebygga problem vid tillämpningen av avtalet och därigenom även motverka uppkomsten av tvister. En alltför detaljerad reglering tycks emellertid kunna orsaka problem, exempelvis för det fall avtalsförhållandet efter en tid utvecklas och förändras. Det skriftliga avtalet blir i ett sådant fall praktiskt ineffektivt, då det inte korrekt återspeglar den faktiska avtalsstillämpningen.²⁶⁶ Man bör vidare beakta att en komplicerad och besvärlig avtalsprocess medför betydande transaktionskostnader, vilka kan försvåra eller förhindra kommersiella transaktioner. Faktorer som påverkar är härvid hur omfattande och detaljerade avtal måste vara för att praktiskt fungera, liksom huruvida det vid upprättande av avtal krävs medverkan av jurister. En väsentlig fråga är vidare huruvida kontraktet kan överblickas och begripas av andra än jurister på ett sådant sätt att onödiga tvister vid den praktiska tillämpningen kan undvikas.²⁶⁷

Vid svenska affärsjuridiska advokatbyråer används idag ofta på förhand upprättade avtalsmallar, i vilka många av de i denna uppsats omnämnda boilerplate-klausulerna verkar förekomma. Genom att utnyttja avtalsmallar kan man naturligtvis spara såväl tid som onödigt arbete, då man drar nytta av tidigare vunna erfarenheter och nerlagt arbete, och således slipper fundera över hur avtal och vanliga klausuler, som skrivits otaliga gånger

---

²⁶⁴ Durban och Börresen, *Engelsk avtalsrätt stärker profylaxen*, på www.di.se, 2005-10-08.

²⁶⁵ Ramberg och Karlström, *Engelsk avtalspraxis hotar svenska affärer*, på www.di.se, 2005-10-04.

²⁶⁶ Se Bexhed, s. 46.

²⁶⁷ För vidare belysning av de rättsekonomiska aspekterna på trenden med längre och mer detaljrika avtal, se Bexhed, s. 45.

tidigare, skall formuleras. En okritisk användning av avtalsmallar och däri förekommande klausuler, utan närmare reflektion över de enskilda klausulernas nytta eller ändamål, får dock anses vara mindre lämplig.

I den enkätundersökning som genomförts i samband med denna uppsats har de tillfrågade juristerna uppgivit att de regelmässigt reflekterar över förekomsten och behovet av boilerplate-klausuler vid upprättande av ett enskilt avtal. Att detta gäller svenska affärsjurister generellt kan emellertid inte tas för visst. Man kan nog anta att boilerplate-klausuler, genom att figurera i diverse avtalsmallar, stundom tillförs avtalet slentrianmässigt och utan närmare eftertanke.

En kommersiell affär är i regel av individuell karaktär, där parterna kan ha från det för avtalstypen sedvanliga avvikande syften eller förutsättningar. Det kan i avtalsmallar förekomma bestämmelser och element som saknar relevans för det enskilda rättsförhållandet, varför man enligt min mening alltid bör överväga huruvida de enskilda boilerplate-klausulerna skall kvarstå i det slutliga avtalet. Utan en sådan behovsreflektion kan onödiga, eller i vissa fall rent olämpliga, bestämmelser inflyta i avtalet.

Jag menar, liksom Rudenstam och Svenlov, att boilerplate-klausuler bör användas med försiktighet och förstånd, då sådana bestämmelser är skrivna med hänsyn till angloamerikanska förhållanden. Boilerplate-klausuler synes stundom fylla en viss funktion i svensk rätt, genom att exempelvis förstärka en parts bevisbörda. En okritisk användning av boilerplate-klausuler förefaller dock kunna leda till för parterna oönskade konsekvenser och resultat. För de fall klausulerna ifråga inte medför några egentliga problem – eller ens fyller någon reell funktion – medför onödiga bestämmelser i vart fall omotiverat långa och svårlästa avtal. Enligt min mening bör man därför, mot bakgrund av förutsättningarna i det enskilda avtalsförhållandet, alltid överväga huruvida det är lämpligt att låta boilerplate-klausuler inflyta i svenska avtal.

Bilaga A

Redovisning av enkätsvar

Samtliga nedanstående frågor avser användningen av så kallade boilerplate-klausuler i *helt svenska rättsförhållanden*.

1. Hur ofta använder Du i kommersiell avtalsskrivning följande klausultyper:
  - a. Fullständig reglering/integrationsklausul (Entire agreement)
  - b. Ändringar av avtalet (Amendments)
  - c. Partiell ogiltighet (Partial invalidity)
  - d. Rubriker (Headings)
  - e. Icke-avstående (Non-waiver)
  - f. Meddelande (Notices)

Intervju 1

"a. Alltid

b. Alltid

c. I bland

d. I bland

e. I bland

f. Relativt ofta beroende på avtalstyp. Är det fråga om t.ex. optionsavtal där det i avtalet ligger skyldighet/rättighet att ropa på en option är det naturligt med en utförlig klausul av denna typ av klausul. Det finns dock exempel på avtal där jag nöjer med att ha bestämmelsen med hänvisar till adress m m under partsuppgifterna (först)."

Intervju 2

"a) Relativt ofta, uppskattningsvis i mer än 50 % av avtalen.

b) Relativt ofta, uppskattningsvis i mer än 50 % av avtalen.

c) Sällan, uppskattningsvis i 10 - 20 % av avtalen.

d) Mycket sällan, uppskattningsvis i mindre än 10 % av avtalen.

e) Sällan, uppskattningsvis i mindre än 10 - 20 % av avtalen.

f) Relativt ofta, uppskattningsvis i mer än 50 % av avtalen."

Intervju 3

"Ovanstående klausuler används i mycket hög utsträckning i aktie- och rörelseöverlåtelseavtal, aktieägaravtal och i finansieringsdokumentation."

Intervju 4

"a) I 90 % av avtalen

b) 99 %

c) Aldrig

d) Aldrig

e) 20 %

f) 40 %”

Intervju 5

” a) Ganska ofta. Jag är dock osäker på hur säker rättsverkan man får av sådan klausul.

b) Ofta. Har stor betydelse bevismässigt att kräva skriftliga ändringar.

c) Jag för sällan in dem själv, men tar å andra sidan inte alltid bort den om jag använder avtalsmall.

d) Jag för sällan in dem själv, men tar å andra sidan inte alltid bort den om jag använder avtalsmall.

e) Jag för inte in sådan klausul så ofta i helsvenska avtal, eftersom jag anser att de egentligen inte behövs.

f) Ganska ofta. Beror på vilket slags avtal det är. Sådan klausul har ”ordning och reda-karaktär” och praktisk betydelse. Dock är den rättsliga betydelsen inte avgörande.”

Intervju 6

”Generellt används a), b) och f) regelmässigt. Övriga klausuler undantagsvis, dock att d) används oftare än c) och e).”

Intervju 7

”a. Oftast (Beror på vem man företräder – det kan vara en fördel för köparen att denna bestämmelse inte finns med i avtalet.)

b. Alltid

c. Alltid

d. Cirka 50 %

e. Cirka 50 % (Beror på vem man företräder – det kan vara en fördel för köparen att denna bestämmelse inte finns med i avtalet.)

f. Alltid”

2. Vad anser Du vara skälet till den, inom affärsjuridiska byråer, ökade användningen av ovanstående klausuler?

Intervju 1

”Detta är inget nytt men har naturligtvis sitt ursprung i den anglosaxiska kulturen.”

Intervju 2

”Svenska affärsjurister har (på gott och ont) tagit intryck av engelska och amerikanska kollegor, vilket har lett till en ökad ”anglofiering” av den svenska affärsjuridiken. Sannolikt har detta bidragit till det alltmer utbredda bruket av boilerplate-klausuler även i renodlat svenska affärsförhållanden. När väl ”alla” använder denna typ av klausuler är det den som inte använder dem som avviker, vilket säkert kan påverka vissa att använda klausulerna i större utsträckning än nödvändigt.”

Intervju 3

”1: inflytande av engelsk rätt,

2: att det i vissa lägen innebär att avtalet blir mer fullständigt (i den meningen att den som läser inte behöver ha dispositiv/icke dispositiv rätt som utfyllnad i bakhuvudet),

3: att partsvilja och förutsättningar vid ingående av avtalet anges tydligare.”

Intervju 4

”Inflytandet från den anglosaxiska världen samt ökad komplexitet i avtal och transaktionsstrukturer och dessutom ökad tvistbenägenhet varför frågor som tidigare ansågs relativt självklara numera ibland regleras in absurdum.”

Intervju 5

”Ökande användning av avtalsmallar influerade av angloamerikanska avtal.”

Intervju 6

”Under de senaste 15 åren har svenska affärsjuridiska byråer haft en omfattande anglosaxisk påverkan, vilket resulterat i mer omfattande och detaljreglerade avtal. Sett till de klausultyper som angetts i 1 ovan, är det endast a), b) och f) som, enligt min uppfattning, det finns ett konkret behov av i ett kommersiellt avtal. Stora delar av den förändring/utveckling som skett på området är av godo och också resultatet av att advokater ökat graden av specialisering och i ljuset av detta utvecklat sitt avtalskrivande.”

Intervju 7

”(Flertalet) bestämmelser ovan kommer från USA och Storbritannien (anglosaxisk rätt) som är ”globala marknadsledare” vad gäller avtalsupprättande vid transaktioner. Affärsjuridiska byråer i Sverige tar helt enkelt efter de anglosaxiska byråernas praxis.”

- 3. Förekommer ovanstående klausuler i eventuella avtalsmallar på Er byrå? Om svaret på denna fråga är ja: väljer Du regelmässigt att behålla klausulerna i avtalet, eller händer det att Du tar bort någon/några av klausulerna? Hur mycket reflekterar Du över behovet av sådana klausuler i avtalet?**

Intervju 1

”Jag arbetar medvetet med att ta bort klausuler som jag inte bedömer behövs i svenska förhållanden eller som är överflödiga i internationella.”

Intervju 2

”Ja. Klausulerna bör dock användas med urskillning och i varje enskilt fall gör vi en prövning ifall det är lämpligt att behålla klausulerna i avtalet eller ifall de skall utgå. Det är inte ovanligt att klausulerna av olika anledningar får utgå.”

Intervju 3

”Klausulerna förekommer i avtalsmallarna. Man reflekterar över behovet av dem i alla lägen eftersom avtalslängden om möjligt ska hållas nere.”

Intervju 4

”Flera av klausulerna förekommer i avtalsform här på byrån. I enlighet med svaren under fråga 1 tar jag i vissa fall bort klausulerna och i vissa fall behåller jag dem. De som jag tycker är onödiga i enlighet med ovanstående reflekterar jag över såtillvida att jag tar bort dem och även generellt sätt försöker jag att inte ha med klausuler i onödan.”

Intervju 5

”Ja, i vissa mallar förekommer dem. Tar ofta borta dem. Reflekterar ofta över behovet.”

Intervju 6

”Svaret är ja och jag utgår från att samtliga jurister på vår byrå reflekterar över behovet av dessa före det klausulerna går in i ett skarpt avtalsutkast.”

Intervju 7

”Ja (majoriteten). Jag har oftast kvar bestämmelserna (se dock kommentarerna i punkten 1 ovan). Jag reflekterar över behovet vid varje transaktion (se kommentarerna i punkten 1 ovan). Det brukar oftast inte uppkomma diskussioner rörande ”boilerplates-bestämmelser”.

4. Vilken rättslig betydelse anser Du att ovanstående klausuler har i svensk rätt, för det fall en tvist uppkommer i avtalsförhållandet?

Intervju 1

”Av de som anges under punkten 1 ovan så har a och b betydelse, e viss betydelse, c och d i princip ingen betydelse och f har betydelse mer som en ordningsbestämmelse.”

Intervju 2

”Generellt sett får klausulerna sägas ha en relativt begränsad betydelse; i vissa fall uttrycker de något som förmodligen redan gäller enligt svensk rätt (t.ex. klausul c) och i andra fall är det svårt att se att klausulen i sig tillför något substantiellt till avtalet (t.ex. klausul d, rubrikerna i ett avtal lär ju typiskt sett ha ett tämligen begränsat bevisvärde). Därmed inte sagt att boilerplate-klausuler helt saknar betydelse. Klausulerna har ju (i varierande grad) en funktion t.ex. genom att den kan förstärka en parts bevisbörda (t.ex. klausulerna a, b och f och förmodligen även e). Det förtjänar dock återigen att påpekas att boilerplate-klausuler bör användas med urskillning.”

Intervju 3

”Klausulerna kan ha viss bevisverkan eftersom de i någon mening syftar till att återge partsvilja och förutsättningar vid ingående av avtalet.”

Intervju 4

”Den rättsliga betydelsen av klausulerna torde vara delvis beroende på vilken klausul det är och också vilket sammanhang den används men generellt skulle jag säga att de är mer av karaktären att påverka bevisningen än att de är tvingade regleringar som utesluter andra lösningar. Med beviskaraktär menar jag då att de antingen kan omkasta bevisbördan eller ställa högre eller lägre beviskrav på endera parten.”

Intervju 5

”Se specifika kommentarer ovan under p1.”

Intervju 6

”I viss mån frågan besvarats i 2 ovan. Det finns, på samma sätt som bakgrundsbeskrivningen i ett avtal, betydelse för uttolkningen av partsviljan vilka bestämmelser som finns med i ett avtal. Detta gäller självfallet även de nu aktuella. Bestämmelsen om ”rubriker” är dock ett exempel på en överflödig bestämmelse eftersom etiketteringen saknar betydelse i förhållande till innehållet. Kan möjligen tjäna till viss vägledning i att ingen av avtalsbestämmelserna ska ha högre hierarkisk ordning i förhållande till ngn annan i eventuell konfliktsituation mellan bestämmelserna.”

Intervju 7

”Avtalade bestämmelser efterlevs (så långt som möjligt) vid process.”

5. Vilka skäl anser Du finnas till att använda respektive inte använda ovanstående klausuler i kommersiella avtal?

Intervju 1

”När det gäller a och b så fyller de en legal/kontraktuell funktion i Sverige. När det gäller övriga tror jag att igenkänning kan vara en viktig anledning till varför de används. De man arbetar med/emot förutsätter att avtalet skall se ut på visst sätt och för att slippa diskussioner/förhandlingar om existensen av klausulerna så används de eftersom de inte gör någon skada. I vissa fall där man hanterar frågor som faller under utländsk lag används de för att täcka upp situationer där man är osäker på vad som gäller enligt gällande lag.”

Intervju 2

”I den utsträckning klausulen ger uttryck för något som hade gällt i alla fall (dvs. uttrycker dispositiv rätt) kan det ändå vara av värde för parterna att de redan genom klausulen får klart för sig vad som gäller. I vissa fall har klausulerna ju även en reell funktion som är önskvärd i det särskilda fallet.”

Intervju 3

”Frågan är lite vagt ställd. Det beror helt enkelt på hur det ser ut i det aktuella fallet.”

Intervju 4

”Fördelen med bestämmelserna kan vara att det blir enklare att tolka avtalet i vissa avseenden och slippa tvister om vissa frågor. Nackdelen är å andra sidan att det istället kan bli tvist om klausulens innebörd och verkan.”

Intervju 5

”Ett syfte är att undvika ”överraskningar” i efterhand. Ett skäl att inte använda vissa av ovanstående klausuler är att de är anpassade efter ett helt annat rättssystem (common law) och att många svenska jurister saknar kunskap om bakgrunden till dem.”

Intervju 6

”Fördelen med standardiserade klausuler är, förhoppningsvis, att förståelsen om innebörden klarläggs samt att de, ”rätt använda”, tjänar till att förtydliga avtalsinnehållet till undvikande av konflikter.”

Intervju 7

”Om ovanstående bestämmelser inte används faller avtalstolkningen sannolikt tillbaka på köplagen (eller köplagen analogt om det är bortavtalad). Detta kan medföra osäkerhet eller oönskat resultat vid avtalstolkningen. Därför är det generellt bättre att avtal om vad som ska gälla för att så långt som möjligt undvika osäkerheter eller oönskat resultat. Se dock även kommentarerna till 1(a) och (e) ovan.”

6. Anser Du att en integrationsklausul (klausultyp a ovan), vid en avtalstvist, kan utesluta beaktande av vad som förekommit under avtalsförhandlingar?

Intervju 1

”Nej, men den som påstår annat än vad som står i avtalet får en lite svårare uppgift inför domstol eller skiljenämnd.”

Intervju 2

”Enligt vår uppfattning är avsikten med en sedvanlig integrationsklausul normalt att eliminera eller begränsa betydelsen av avtalspreliminärer såsom t.ex. tidigare avtalsutkast, muntliga och skriftliga uttalanden vid förhandlingarna etc. Vi anser att en sådan klausul kan utesluta beaktande av vad som förekommit under avtalsförhandlingar. Den behöver dock inte nödvändigtvis göra det, t.ex. om det kan visas att parterna avsett att en rättighet (uppkommen t.ex. genom en utfästelse eller på annan sätt) som inte har uttryckligt stöd i avtalet inte skulle utsläckas trots klausulen.”

Intervju 3

”Nej, det vore förvånande om en domstol gick på den linjen.”

Intervju 4

”I enlighet med mitt svar ovan är svaret också på frågorna 6 och 7 nej. Den part som vill åberopa de omständigheter som anges under fråga 6 och 7 torde dock ha en uppförsbacke i processen.”

Intervju 5

"Tveksamt, man måste tolka klausulen om det har varit gemensam partsvilja att t.ex. bortse från något som man bevisligen förbisettt att föra in i avtalet."

Intervju 6

"Nej, jag skulle inte våga gå så långt att klausulen ensamt och i alla lägen utesluter vad som förekommit under avtalsförhandlingarna då det kan uppkomma situationer där fråga är om parterna träffat överenskommelse (i exempelvis efterhand) som innebär att integrationsklausulen inte ska gälla. Det är dock min uppfattning att den, om den finns intagen i avtal, är "stark" och mycket svår för den som påstår annat att övervinna."

Intervju 7

"Sannolikt ja"

7. Anser Du att en integrationsklausul (klausultyp a ovan), vid en avtalstvist, utesluter beaktande av dispositiva rättsregler?

Intervju 1

"Nej!"

Intervju 2

"Nej. Enligt vår uppfattning kan en sedvanlig integrationsklausul i allmänhet (och såvida en alternativ reglering ej anges) inte ges en sådan innebörd att den utesluter beaktande av dispositiv rätt."

Intervju 3

"Nej, inte om avtalet behöver fyllas ut."

Intervju 4

"I enlighet med mitt svar ovan är svaret också på frågorna 6 och 7 nej. Den part som vill åberopa de omständigheter som anges under fråga 6 och 7 torde dock ha en uppförsbacke i processen."

Intervju 5

"Nej, i vart fall inte om man inte uttryckligen anger att viss lag inte skall vara tillämplig."

Intervju 6

"Ja (givet de begränsningar som angetts i mitt svar i 6 ovan)."

Intervju 7

"Sannolikt nej. Om inget annat framgår av avtalet och ledning behövs för avtalstolkning kan dispositiva rättsregler ändå aktualiseras, åtminstone analogt (exempelvis köplagen analogt)."

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Proposition 1988/89:76 om ny köplag

Litteratur

Adlercreutz, Axel   *Avtalsrätt I*, tolfte upplagan, Juristförlaget, Lund, 2002.

Adlercreutz, Axel   *Avtalsrätt II*, femte upplagan, Juristförlaget, Lund, 2001. [Cit Adlercreutz.]

Adlercreutz, Axel,   *Om den rättsliga betydelsen av skriftlig avtalsform och om integrationsklausuler*, Festskrift till Jan Ramberg, Norstedts Juridik, Stockholm, 1996, s. 17-29. [Cit Adlercreutz i festskrift till Ramberg.]

Bernitz, Ulf   *Standardavtalsrätt*, sjunde upplagan, Norstedts Juridik, Vällingby, 2008. [Cit Bernitz.]

Bexhed, Jan-Mikael   *Anglo-amerikansk rättsimperialism och svensk avtalskrivningstradition – några synpunkter*, Vänbok till Erland Strömbäck, Svenska Försäkringsföreningen, Stockholm, 1996, s. 43-54. [Cit Bexhed.]

Calissendorff, Axel och
Calissendorff, Gotthard   *Utvecklingen av avtalen om förvärv av aktiebolag under senare delen av 1900-talet*, Rättsvetenskapliga studier till minnet av Tore Almén, Iustus Förlag, Göteborg, 1999, s. 67-95. [Cit Calissendorff.]

Edlund, Lars   *Boilerplate på svenska*, Svensk Juristtidning, 2001, s. 172-178. [Cit Edlund.]

Farnsworth, E. Allan   *Farnsworth on Contracts*, Little, Brown and Company, Boston, 1990.

Grönfors, Kurt   *Avtalsgrundande rättsfakta*, Nerenius & Santérus Förlag, Göteborg, 1993. [Cit Grönfors.]

Hagstrøm, Viggo   *Obligasjonsrett*, andra utgåvan, Universitetsforlaget, Oslo, 2003. [Cit Hagstrøm.]

- Hedwall, Mattias *Tolkning av kommersiella avtal*, andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2004. [Cit Hedwall.]
- Hellner, Jan *The parol evidence rule och tolkning av skriftliga avtal i svensk rätt*, Festskrift till Bertil Bengtsson, Nerenius & Santérus Förlag, Göteborg, 1993, s. 185-205. [Cit Hellner.]
- Hellner, Jan *Unidroit's principer för internationella avtal*, Lex Ferenda, Juristförlaget, Stockholm, 1996, s. 69-83.
- Hultmark, Christina *Internationaliseringen av svensk avtalsrätt – Unidroit Principles of International Commercial Contracts*, Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet, 1995/96, s. 655-669. [Cit Hultmark i JT.]
- Hultmark, Christina *Reklamation vid kontraktsbrott*, Juristförlaget, Stockholm, 1996. [Cit Hultmark.]
- Huser, Kristian *Avtaletolking*, Universitetsforlaget, Bergen, 1983.
- Håstad, Torgny *Den nya köprätten*, femte upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2003. [Cit Håstad.]
- Johansson, Anders *Undersökningsplikt vid aktieförvärv – Frågor beträffande köplagens tillämpning vid förvärv av aktieförvärv*, Svensk Juristtidning, 1990, s. 81-110. [Cit Johansson.]
- Lehrberg, Bert *Avtalstolkning*, fjärde upplagan, I.B.A. Institutet för Bank- och Affärsjuridik, Warszawa, 2006. [Cit Lehrberg.]
- Lindskog, Stefan *Förhandlingsspelet*, Norstedts Förlag, Göteborg, 1989. [Cit Lindskog.]
- Ramberg, Jan och Ramberg, Christina *Allmän avtalsrätt*, sjunde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2007. [Cit Ramberg och Ramberg.]
- Ramberg, Jan *Avtalsautonomi och den dispositiva rätten*, Festskrift till Anders Agell, Iustus Förlag, Uppsala, 1994, s. 501-512.

- Ramberg, Jan *Avtalstolkningssmetoder*, Festskrift till Gösta Walin, Norstedts Juridik, Stockholm, 2002, s. 499-511.
- Ramberg, Jan (under medverkan av Johnny Herre) *Köplagen*, Fritze, Stockholm, 1995. [Cit Ramberg.]
- Ramberg, Jan *Säljarens uppgiftsansvar i köplagen jämfört med CISG*, Festskrift till Ulf Bernitz, Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet, Jure, Stockholm, 2001, s. 85-94. [Cit Ramberg i festskrift till Bernitz.]
- Sacklén, Mats *Om felansvaret vid aktieköp*, Svensk Juristtidning, 1993, s. 812-853. [Cit Sacklén.]
- Sjöman, Erik *Ett rättsfall om integrationsklausuler*, Svensk Juristtidning, 2008, s. 571-577. [Cit Sjöman i SvJT.]
- Sjöman, Erik *Integrationsklausuler och dispositiv rätt*, Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet, 2002/03, s. 935-941. [Cit Sjöman i JT.]
- Svernlöv, Carl (red.) *Internationella avtal – i teori och praktik*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2003. [Cit Internationella avtal: (författarnamn).]
- Svernlöv, Carl *Juridisk engelska. Modern affärsjuridisk kommunikation med praktiska exempel*, tredje upplagan, Norstedts Juridik, Vällingby, 2008. [Cit Svernlöv.]
- Treitel, Guenter *The Law of Contract*, tenth edition, Sweet & Maxwell, London, 1999.
- von Post, Claes-Robert *Studier kring 36 § avtalslagen med inriktning på rent kommersiella förhållanden*, Jure, Stockholm, 1999. [Cit von Post.]

Elektroniska källor

Dagens Industri:

www.di.se

Durban, Jörgen och Börresen, Martin, *Engelsk avtalsrätt stärker profylaxen*, 2005-10-08. (Senast besökt 2009-05-16.)

Dagens Industri:

www.di.se

Jacobsson, Johan, *Det finns en övertro på komplexa avtal*, 2005-11-09.
(Senast besökt 2009-05-16.)

Dagens Industri:

www.di.se

Ramberg, Fredrik och Karlström, Henrik, *Engelsk avtalspraxis hotar svenska affärer*, 2005-10-04. (Senast besökt 2009-05-16.)

Exportrådet:

<http://www.swedishtrade.se/sv/vara-kontor/amerika/usa/Om-USA/Etablering-i-USA/Om-avtalsskrivning/>

(Senast besökt 2009-05-12.)

Övriga källor

Enkätundersökning riktad till jurister verksamma vid svenska affärsjuridiska advokatbyråer

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1938 s 617
NJA 1941 s 150
NJA 1942 s 548
NJA 1957 s 69
NJA 1964 s 454
NJA 1978 s 628
NJA 1980 s 398
NJA 1981 s 552
NJA 1984 s 280
NJA 1986 s 596
NJA 1987 s 553
NJA 1988 s 408
NJA 1989 s 773
NJA 1990 s 24
NJA 1991 s 319
NJA 1992 s 349
NJA 1992 s 403
NJA 1996 s 400
NJA 1998 s 364
NJA 1998 s 448
NJA 2005 s 142
NJA 2007 s 35

Arbetsdomstolen

AD 2007 nr 86

Høyesterett

Rt 1992 s 796